БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫНАР!

1925 чылдан үдеажыттынган

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1972 чыл. АВГУСТ 23 СРЕДА № 198 (8966).

өртээ 2 көп.

АВГУСТ ЧӨВҮЛЕЛ ХУРАЛДАРЫ

Сентябрь 1 чоокшулап келген. Чаа өөредилге чылының бүдүүзүнде башкылар боттарының улуг чыыжынга чыглып кээр. Чаңчыл болган август чөвүлел хуралдары школаларның ажыл-чорудулгазының, аныяк өскенниң өөредилге болгаш кижизидилгезиниң чугула айтырыгларын чугаалажып көрүп турар.

СЭКП-ниң XXIV съездизи коммунистиг тургузуушкунуң чаа үе-чадазының кол чугаалаларын тодаратыпаан, улус чырыдашкынының улам ынайгы сайзыралынче улуг кичээнгейни салган. «Тоску беш чылда ажылчы чоннуң биилиг-мергежилиниң деңнелин улам бедидер, аныяктарның бүгү-ниити ортумак өөредилгеже шилчилгезин доозар ужуреглер» деп съездиниң шиитпирлериниде бижээн. СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чоокта чаа школа дугайында хүлээп алган доктаалы ол шиитпирлерни амыдыралга боттандырарының тодаргай программазы болур.

Сөөлгү чылдарда ниити биилиг школалары чаңгыс аай күш-ажылчы болгаш политехниктиг школалар боон быжыккан. Өөредилге-кижизидилгелиг ажылдарны организастаары экижип, башкыларның мергежили бедип турар. Ынчалза-даа уругларның биилиниң шынары, оларның идейлиг бижигыышкыны үениң негелдезинге долузу-биле дүүшкен турар төлээде, ам-даа хойну кылыр ужурлуг. Маңаа хамаарыштыр башкылар белеткелин экижидериниң, өөредилгениң чаа, идепкейлиг методтарын болгаш техниктиг херекселдерин калбаа-биле нептередириниң, уругларның профессионалдыг бот башкарылгазын шын тургузарының, школаның кижизидилге ажылының ажыктын күштелдириниң айтырыглары бирги эллчетде тургустунуп турар. Бо бүгү айтырыглар башкылар коллективтерин, бистиң хөй-ниитивисти дүвүредип, башкыларның август чөвүлел хуралдарының кол кичээнгейинде турар.

Өзүп олурар салгалды эртемнер үндезининериниң ханы биилиглери-биле чепсегеллээри, оларны бедик моральдыг мөзү-шынарга, материалистиг үзел-бодалга кижизидери, ниитиниң ажыктыг күш-ажылынга аныяктарның медерелдиг киржилгезин эки белеткээри — ол дээрге ниити биилиг школаларын моон соңгаар сайыралды хөгжүдерде шыңгыы шиитпирлээр сорулгаларын бирээн. Ол улуг сорулгаларны чедиишкиниг шиитпирлээри чүгле башкылардан хамаарышпас дээрзин билдингир. Олар база бүгү талалыг дузаламчыны ап турар. Чаа өөредилге номнары, методиктиг пособиелер тургустунуп, эртемниң болгаш бүдүрүлгениң амгы деңнелин көргүскен өөредилгениң техниктиг херекселдерин белеткеп турар. Школаларга бүгү талалыг деткимче көргүзерин хөй-ниити организацияларына, бүдүрүлгелер коллективтеринге, колхоз, совхозтарга үмелээн.

Ынчалза-даа бүгү башкылардан харыысалганы дүжүрбес. Башкы — өзүп олурар салгалдың өөредилгезинге болгаш кижизидилгезинге кол черии эллеп турар. Школаның ажылы бир-ле дугаарында башкының белеткелинден, дүжүлгазындан, профессионалдыг мергежилиниден кол хамаржыр. Амыдырал башкыдан улуг негелдерни салып турар.

Уругларның кайгамчык кижизидикчилери, бодунуң ажыл-херээниң ёзулуг эн-тузиастары бисте хөй. Олар өөреникчилерни ханы биилиглер болгаш практиктиг чаңчылдар-биле чепсеглеп, уругларның чогаадыкчы бодалын хайыктырып турар. Шак ындыг башкыларның өөреникчилери школадан быжыг биилиглиг, боттары чогаадыкчы бодалын плередип билир. Төрээн чуртунга ажык-дузаны чедирер талазы-биле изиг күзелдиг кижилер боон үнүп турар.

«Башкы — үелериниң харылаазаын боттандырып турар. Ол — салгакчыларның аразында звено. Ол — амгы үениң эстафетазын келир үеже дамчыдар болгай...» — деп СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежнев Башкыларның бүгү-эвилел съездизинге демдеглээн. Башкыларның амгы август чөвүлел хуралдарынга эң кол чүве коммунизм тургузукчузу чаа кижини кижизидери дээш совет башкынның бедик харыысалгазын база катап демдеглээри болур.

Башкыларның улуг чыыжынга кол чүве — кылган ажылдың түңнелин негелделия-биле коллективтиг анализтээри, бүгүле өөредилге-кижизидилгелиг ажылды, школаның чаа сорулгаларын экижидери болур. Чаа кээн турар өөредилге чылының дыка хөй опазагай талалары бар. Алды классларга математика болгаш орус дылга, оң классларга физиканы өөредилге планын чаартынган программаже шилчидери боттаныр. Национал школаларга орус болгаш төрээн дылга өөредирин дыка экижидер дугайында негелдени идип үндүрген. Август хуралдары башкының мурнакчы дуржулгазының ёзулуг индири болур ужурлуг. Бо дугайында сагыш салыры — улус өөредилге органнарының, методиктиг албан черлериниң, партия, профэвилел организацияларының хүлээлгези.

Совет школаларга өөредилге ажыл-чорудулгазы өзүп олурар салгалдың коммунистиг кижизидилгези-биле чарылбас холбаалыг. Аныяк өскенниң бедик мөзүшынарының боттанып тыптырының хөй талалыг айтырыгларынче — өөредип турган кижизидериниден эгелээн классган дашкаар школада комсомол болгаш пионер ажылынга чедир онза кичээнгейни башкылар хуралы салыр сорулгалыг. Башкыларга бо талазы-биле улуг дузаны СЭКП ТК-ның Бүгү-эвилелдиң В. И. Ленин аттыг пионер организациязының 50 чыл оюнга холбаштыр үндүрген доктаалы болгаш школаларга комсомол организацияларын удуртур дугайында айтырыгны чугаалажып көрген ВЛКСМ ТК-ның чоокта чаа болуп эткен пленумунуң рекомендациязы чедирер.

Бистиң чуртувуста улус өөредилгезиниң дугайында сагыш салышкын — бүгү улустуң херээ болур. Башкыларның август хуралын бедик деңнелге, ёзулуг чогаадыкчы байдалдыг эрттирерде улус чырыдышкынының ажылдакчыларына партия болгаш совет органнар дузалаар ужурлуг. Башкыларның, эң ылаңгыя көдээ башкыларның биилин бедидерде, оларны беш чыл планын күүседир дээш демиселдиң чоруп турары-биле, делегей байдалынын, эртемниң болгаш культураның чаа-чаа чедиишкиннери-биле бирдең бирээ чок таныштырарда база оларны ажыглаар херек. Партия болгаш совет ажылдакчылар, эки пропагандистер көскү специалистер болгаш эртемденнер, литератураның болгаш уран чүүлдүң ажылдакчылары башкылар мурнунга чүведен чугаалап турзуннар.

1972 чылдың сентябрь 1-ден эгелээн, кадык камгалалының болгаш улус чырыдышкынының ажылдакчыларының шалыңын өстүрер дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң доктаалын совет башкылар улуг өөрүшкү-биле уткаан. Ол дээрге улус өөредилгезин бүгү талалыг хөгжүдер болгаш өзүп олурар салгалдың кижизидилгезиниң деңнелин бедидер дугайында Коммунистиг партиниң болгаш Совет чазактың могаг чок сагыш салышкынының база бир херечизи-дир.

Өөредилге чылы эгелээринге чедир саннык хонуктар арткан. Сентябрь бирни долу белеткелдиг уткуур дээш бүгү чүүлдерни кылып, школа мурнунда турун турар чаа улуг сорулгаларны чедиишкиниг күүседириниң үндезининерин салыр ужурлуг.

(«ПРАВДАНЫҢ» МУРНУКУ ЧҮҮЛҮ).

„ШЫН“

Солуннуң Күш-ажылчы алдар туңун мал чеминиң белеткелинге мурнакчы болуп турар дараазында коллективтерге алдар болдуруп көдүргген.

УЛУГ-ХЕМ РАЙОНДАН

«Күш-ажылдың хостуу» совхоз (директору **М. А. Гаков**, партком секретары **М. Х. Тапын**) 2029 тонна сиген белеткээр планныг турган, август 21-ге чедир 1589 тонна чедирип, 78,3 хуу күүсеткен.

БАЙ-ТАЙГА РАЙОНДАН

«Тээли» совхозтуң «Найырал» салбыры (эргелекчизи **М. Ч. Самдан**, парторганизация секретары **Х. Ч. Канчыыр-оол**) ниитиниң малынга 465 тонна сиген белеткээр планын 347 тонна чедирип, 73 хуу күүсеткен.

ТЕС-ХЕМ РАЙОНДАН

«Ак-Эрик» колхозтуң мыйыстыг бода мал бригадазының сигенчилери (бригадири **О. Ч. Эрендей**) ниитиниң малынга чем белеткээрин шалыпкын чорудуп, 4400 центнер сиген белеткээр планын 152 хуу күүсеткен. Ам-даа 600 центнер сигенни немей белеткээрин ниитпирлээш, ажылдын темпизин кудулатпайн турар.

Үлегерлиг

Ам кайда-даа, республиканың чер болганында бүгү күштү малга четчир, эки хоолулуг чемнер белеткелинче угландырган. Кызыл-Мажалыкта ыяш ажыл-агый черинің хоочун лесниги Хертек Татпа чыл бүрү «Барлык» совхозка сиген белеткежи бээринге чаңчыкан.

Бо чылын база-ла ол ажылын чогуур ойүнде эгелээн. Сөөлгү хүннерге чедир хол кадыырлыг бежен хире гектарның сигенин кескен. Ам ниитизи-биле үжеп чыгам тонна сигенни болуп алган. Ооң хары бежен ашкан, назылаза-даа ажыл-ижи аныяктарга үлегерлиг.

АЖААП АЛЫЫШКЫН—ШАЛЫПЧЫ ФРОНТ

Механизаторларның сөзү

Амгы үеде Алтайның мунмуң механизаторлары Курганның комбайнерлериниң эгелээшкинин ёзугаар, «Шалыпчы ёзу-биле!» деп, кыйгырыгның адаа-биле ажылдап турарлар. Дүжүт ажаап алыышкынын кыска хуусаада, чидириг чокка чорудары болгаш тараа белеткелин организастыг эрттирер дээш социалистиг чарышты калбартыр дугайында «Речновский», «Яланский», «Катайский» совхозтарының комбайнерлериниң Уралдың, Сибирьниң болгаш Казахстанның механизаторларынга кыйгырын олар изин-биле деткээнер.

Крайның мурнакчы комбайнери П. С. Кошкин «Степной» совхозка бодунуң эрткен чылдагы бедик мергежилдиг көргүзүүн бадыткап, 23 муң центнерден эвээш эвес тарааны бастырар деп шиитпирлээн.

Ооң чаңгыс чер чуртуу С. И. Вдовин бодунуң комбайнынын харжаандан 19 муң центнер тарааны чудуруп чорудар деп турар.

Мурнакчы механизаторлар дүжүт ажаап алыышкынынче эгелеп кирипкеннер. Олар боттарының эш-өөрүн ССРЭ-ниң тургустунганынан бээр 50 чылынга алдар кылдыр шалыпчы күш-ажылчы эллчетге киргеш, СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң эң дээре коллективтерге тыпсыр юбилейжи Хүндүлүг демдекти алыр эрге дээш демисежиринче кыйгырганнар.

БАРНАУЛ.

(СЭТА-ның корр.).

Массалыг эгелээн

Бии-Хемде «Саян» совхозтуң механизаторлары август 19-та тараа ажаалдазынче массалыы-биле кирген. Ол хүн Кызыл-Булуң деп черже оп беш жаткалар массалыы-биле үнген болгаш чүгле баштайгы ийи хүнүнде 1100 гектар черниң тараазын тавычалай кестиргген.

— Бистиң механизаторларывыс ол хүнүң четтикпейн манап турган. Чүге дээрге, 8 муң гектар черде тараа культураларын чогуур хуусаазында, чидириг чок ажаап алыры ындыг-ла белеп эвес. Жаткалар дөрт звено болуп ажылдап турар, звено бүрүзүн дуржулгалыг комбайнер башкарып турар. Массалыг ажаалданың баштайгы ийи хүнүнде Буюмаа Маадыр-оол, Виктор Галактионов, Леонид Быков оларның удуртқан звеноларының кежигүннери тергиин эки ажылдаан. Комбайнер бүрүзү хүнде 18 га черниң тараазын кестирер нормалыг турган, 27—28 гектарны кестирген. Тускай эртемниглериң санап көргенин ёзугаар алырга, кестирген шөлдериң га бүрүзүнден ортумак дүжүт 20—22 центнер чедип турар. Ылаңгыя Виктор Галактионовтуң звенозунда хоочун механизатор Владимир Шевцов тергиин ажылдаанын онзалап демдеглээри чугула. Ам совхозта бүгү-ле чүве тараа ажаалдазын чогуур хуусаазында, оргашиастыг эрттирериниче угланган. Агаар-бойдус таарымчалыг болур болза, ажаап алыышкын улам калбарар. Совхозтуң тараажылары ССРЭ-ниң 50 чыл оюнга уткуштур алган социалистиг хүлээлгелерин чедиишкиниг күүседиринге бүзүреллиг — деп, «Саян» совхозтуң директору Валентин Пашенко чугаалап турар.

А. ЧАРАШ-ООЛ.

ЧУРУКТА: кезилдениң баштайгы хүннериниң мурнакчыларының бирээзи, хоочун механизатор Владимир Шевцов.

Ажаап алыышкынның хүн демдеглели

Улам калбарып эгелээн

Бо чылын республиканың колхозтарында болгаш совхозтарында тараа культураларының багай эвес дүжүдүн өстүрген. Ылаңгыя Каа-Хем, Таңды болгаш Бии-Хем районнарның ажыл-агыйларында чаагай тараалар быжып турар.

Августуң 21-де медээ-биле алырга, республиканың колхозтарында болгаш совхозтарында тараа культураларын 13 муң гектар ажыг черде тавычалай кестирген, ол болза ажаап алаа чогуур шөлдүн 5,4 хуузу.

Ажаап алыышкын ажылдарын Таңды район эллээн организастыг эгелээн. Ында 9 муң гектар хире черниң тараазын тавычалай кестирген болгаш 3 муң гектарның тараазын бастырган. Бастырган черниң дүжүдү гектардан 14 центнер болган. «Межегей» совхоз болгаш «Коммунизмниң керели» колхоз ажаап алыышкын-биле чергелештир тарааны күрүнеге садарынче киргеш.

Тараалаң «Тиилелге» совхоз ажаап алыышкынның темпизин дүргедеди турар. Ол ажыл-агыйда 3 муң ажыг гектарның тараазын тавычалай кестирген болгаш 800 гектарнын бастырган. Бастырган черниң дүжүдү амдыында гектардан 13,5 центнер болуп турар. «Тиилелге» совхозта комбайнерлер Монгуш Хүреш-оол биле Монгуш Доржу олар тарааны тавычалай кестиреринде эки ажылдап. Хүн бүрүде эллчет нормазын ажыр күүседип, үлегер-чижээн көргүзүп турарлар. Тарааны бастырарында ажылдап турар Монгуш Тараачы, Монгуш Арбай-оол болгаш Ооржак Багай-оол олар хүнде 11 гаңын тараазын бастырар нормалыг турган, 15—18 га чедирип турарлар.

«Межегей» совхозтуң комбайнери Иван Киштеев базала шалыпкын ажылдап, тарааны тавычалай кестиреринге хүнде 2—3 норманы күүседип турар.

Ынчалзажок, мурнакчылар-биле чергелештир, ажылга үрей кылыышкынны болгуруп турарлар база бар. Чижээ, «Тиилелге» совхозтуң комбайнерлери Ондар Мартыспаа биле Ефим Бурнаков олар тарааны тавычалай кестиреринде, чамдык черлерге тарааны олчаан арттырын, бажыдан молдуруктай кестирип турган. Шак ындыг үрей кылыышкын дээш, оларга дораан-на чогуур хемчегни көргүскен.

«Сельхозтехниканың» Кызылда районнар аразының каттыжыышкынының септээн комбайнары, багай ажылдап турарын демдеглээр херек. Чижээ, «Тиилелге» совхозтуң № 8 бригадазынга септелге соонда 6 комбайн келген. Техниктиг таарыштырылга багай кылдыгаанындан оларның үжү ам-даа ажылдавайн аваа турар. Ооң ашгыда, ол каттыжыышкын совхозтуң мастерскаязынга ынашташ комбайнерлерге чаңгыс-даа адырар дүлгүүр бербээн. А совхозта база-ла херек дүлгүүр чок болган. Комбайнерлер В. Федоров, А. Доровских болгаш В. Берегов олар тарааны кестирбишаан, шуут бастырып турар, ынчаарга ол үш комбайнерде чаңгыс-ла адырар дүлгүүр бар. «Сельхозтехниканың» Кызылда районнар аразының каттыжыышкыны болгаш «Тиилелге» совхозтуң удуртукчулары олче онза кичээнгей салыр херек.

Ажаап алыышкынның баштайгы хүннериниде илерээн четпестерни доп-дораан чайладыр херек. Ажаап алыышкын ажылдары хүн бүрүде улам-на калбарын турар. Ынчангаш бо чугула кампаниянын организастыг, бедик деңнелге, кыска хуусаада чорудары, тарааның чидириик болдурбазы, ажаап алыышкын-биле чергелештир, күрүнеге тараа дужаалгазын дүргедири партия, совет, ажыл-агый органнарының кичээнгейниң төвүнге турар ужурлуг.

БАШКЫЛАРНЫҢ ЧЫЫЖЫ

Дүүн Политчырыдыышкын бажыңында Кызылдың башкыларының чаңчыл болган август чөвүлел хуралы боон эткен. СЭКП Кызыл хооркомунуң бирги секретары В. Б. Добромыслов хуралды ажыдып, найысылалдың башкыларына байыр чедирген.

Күш-ажылчы оруун чап-чаа эгелеп чоруур аныяк башкыларга байыр чедирген бижиктерни Кызыл хооркүүскомунуң даргазы С. Х. Красный тывыскан.

Бүгү-ниити ортумак өөредилгеже шилчилгелер болгаш найысылалдың башкыларының сорулгаларының дугайында идеткелди хоороно эргелекчизи З. Ф. Борисова кылган. Бо айтырыг таазы-биле комсомол организацияларының сорулгаларының дугайында эдеринчи идеткелди ВЛКСМ Кызыл хооркомунуң бирги секретары В. И. Виноградова кылган.

Өөредилге-кижизидилгелиг ажылдың байдалы болгаш тус-тус башкылар коллективтериниң база улус өөредилге органнарының сорулгаларының дугайын № 3 школаның өөредилге эргелекчизи В. Д. Прокопьева, чырыдышкын министриниң оралакчызы Н. С. Конгар, хооропонуң методизи Л. П. Диденко, № 15 школаның өөредилге эргелекчизи Л. Н. Деменская болгаш өскелер-даа боттарының санаалдарынга чугаалааннар.

СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары **С. К. Тока** хуралдың ажылынга киржип, чүве чугаалаан.

Чөвүлел хуралдың төвчүзүнде хоорайның школа коллективтериниң шынчы дузалакчылары — эң үлегерлиг шефчи организацияларга Хүндүлел бижиктерин тывыскан.

Аныяк салгалды өөредир, кижизидер чаагай херекке 25-30 чыл дургузунда бараан боон келген, улус өөредилгезиниң хоочунарынга Хүндүлел бижиктерин болгаш дыриг чечектерни база тывыскан.

МАЛГА БЫЖЫГ ЧЕМ-СУУРНУ ТУРГУЗАР

РЕЙД

Темпини улам дүргедедир

Хүн, шак бүрүзү көдээ ишчилерни харыысаалгалыг үе—кыштаглаашкынче чоокшуладып орар. Малдың ончаменди кыш ажарынга чугула чүүл — чем. Ону белеткээр ажыл кайда-даа калбарган. Тес-Хем районнуң ажыл-агыйлары эрткен кыжын малга чем-суурну четпес тургусканындан кыжын бергедээшкиннерге таварышкан. Бо чугаа ылаңгыя «Тес-Хем» совхозка онза хамаарылгалыг. Кыштаглаашкын орту киргелекте совхозтуң мал чеми төнүп, кыжын Таңдыдан саваң пресстеп соортүр ужурга таварышкан болгай. Моон кандыг түңнелдерни үндүрүп, мал чеми белеткээрин бо чылын ында канчаар чорудуп турарыл?

Кудуруктап турар

Совхозта беш хойжу бригаданың, инекчилериниң база механизастаан бригаданың сигенчи авенолары 4590 тонна чайгаар үнген болгаш тарымал сигенни кезип сараттаар, 8050 тонна силосту салыр ужурлуг. Алган планныг даалгаларын Өртең сүт-баранын фермазының коллективи күүседи берген. Хүнде 15-20 тонна сигенни белеткеп турган. 80 тонна планын кыска хуусаада доозун, харын-даа ооң кырынга немей алган хүлээлгезин ажырар аргалыг. Хүреп-Дутайда, № 2 хойжу бригадада, Үй-Шынаа салбырында сигенчилер темпини сөөлгү үеде бедидип, бепг хонуктуң планнарын ажырын турар апаргаан. Бо ажыл-агыйда сигенни пресстеп ажаап алыры өскелериниден хөй: 270 ажыг тонна.

Кукуруза ажаап алыышкынынче совхоз орайтап киргеп. Ферма чанында бетонпап кылган оңгарда беш үс ажыг тонна ногаан массаны чоок-кавыда шөлдерден база тарымал сиген участогундан эккеп салган. Кукурузаның кол болгаш дээре дүжүттүг чери — Сарыг-Талче ам-даа киргелек. Силос ажаар 7 комбайнның чамдыызы болганчок үрелиишкинге таваржып турарыдан ажылдың бүдүрүкчүлүү чавыс.

Чайгаар үнген сигенни планга ам-даа 350 тоннаны чедир белеткеп албаан. Ону чаңгыс ылаңгыр тарымал сиген-биле дуглап ап болур бе деп айтырыг тургустунуп келген. А совхоз тарымал чемнерни ажаап алырынче ам-даа массалыы-биле кирбээн азы планның үүгле 2 хуузун күүседип алган. Мынчангаш боже кичээнгейни черле кошкатпас херек.

Август 18-те медээден алырга, «Тес-Хем» сиген белеткээриниң планын 25,8 хуу күүсеткен. Ол болза, өске ажыл-агыйларынынга бодаарга эң не куду көргүзүт-дүр. Ажылдың темпизи эки, өске ажыл-агыйлар-биле дөмей, үүгле план улуг болганындан хуу талазы-биле колхозтардан чыдыл каан турар-дыр дээр бе? Чок, ындыг эвес. Планы харын улуг-ла, барык «Чодураа», «Ак-Эрик» колхозтарны катай алганы-биле дең чыгыы.

Сайгынны дээскиндир сараат, хөпээн

«Чодураанын» мал чеми белеткээн звенолары шынап-ла Сайгын дагны дээскинипкен. Хову турлаанын чанында — пресстээн, сараттаан зелёнка. Ол — механизастаан бригаданың ажыды. Ук бригада колхозтуң сиген кезер планынын үштүн бир кезиниден хойун харыылаар. В. Аралдин баштаан аныяктар ол хүлээлгезин күүседириниң кырында келген. Бышкан сула ажаап алыышкынында ийи комбайн ажылдап турар. Бода мал бригадазының, ийи хойжу бригаданың сигенчилери ниити күш-биле тарымал сиген ажаап ап турар. «Колхозтуң мурнакчы сигенчи звенозу» дээн бижиктиг вымпелди чаалап алган хараал-тейжилер чүс-чүс хөпээнперни хем эрини куду дөңгелчиктелдир салып бадырышканнар.

— Ферма төвү ырак эвесте, суланы сараттавайн, соортү бээр бис — деп, бригадир Ч. Баткар чугаалады.

Хойжуларның ийи звенозу үш чүс гектар зелёнка чанында көжүп келген, баштайгы сараттарын база тургускулашкан. Хойжуларның сиген белеткээр планы бригада бүрүзүнге —430-ден 360 тонна чедир. А кылын алганы ооң үштүн бир кезин-даа четпес. Ам-даа кылыр ажыл улуг. Ындыг турбуже, техника үрелиринден, чедиишпезинден үнелиг үе-шак халас эртип турар. Механизастаан бригаданың бир тракторизи август 17-де арагалаш, ол хүн ажылга үнмээн. Ооң мурнунда дүне бир тракторну «билдинмес» кижилер оорлап мунгаш, суурга апарып үреп кадыгдан дараазында ажылдаар арга чок болган. Колхозтуң 300 гектарда кукурузаазының дүжүдү планнаанынга чедер-даа, черле шымбай. Ынчалза-даа ону силостап, ажаап ап турары багай. Үш кукуруза комбайнынын бирээзи шуут сандан үнгеп. Бирээзи шөлде туруп алган. Чаңгыс комбайн-биле ону канчап ажаап алырыл? Маңаа немелде күш, техника херек. Ону баштаар чер дарый шиитпирлевес болза, эки мал чеми черге калыр чыгыы. Район төвүнден колхозка дузаламчы кылдыр быжыглаан автомашиналарын орук участогу, лесхоз, райпо бербээн. А суг ажыл-агый чери, «Сельхозтехника» салбыры оске ийи ажыл-агыйда дузаалап турар. Мындыг четпестер турбаан болза, бо колхозтуң мал чеми белеткээриниң темпизи амгызындан бедик болур ийик. Амдыызында план 54,5 хуу-ла четкеп.

«Ак-Эрикте» кандыгыл?

«Ак-Эрик» колхозтуң бо талазы-биле хуузу «Чодураадан» ийи-де санга хөй. Бо чаржып турар ийи ажылагый-дыр. Чамдыкта бирээзи, ооң соонда өскези мурнай бээр. Ак-эрикчилер чайгаар үнген сигенни көрдүнгенинден 184 тоннаны ажыр кезин, сараттаан алган. Ам бүгү сигенчилер зелёнка кылдыр кезип ап турары сула тараан шөлдерде ажылдап, ону кезериниң планын үжен хуу чедире берген. Бода мал бригадазы планын ажыр күүседип, үүс ажыг тоннаны белеткээр немелде хүлээлгени алган. Хову бригадазы планынын чартынынан хөй сигенни белеткээн. Колхозтуң төвүнден шефчилер каш катап сиген шөлдериниге барып, боттуг дузаны чедирип турган. Хойжу бригадалар мында хожудан турар, бо байдалды эдер херек.

Колхозта кукуруза ажаап алыышкынны доозулган. 1179 тонна ногаан массаны силостаан.

Ам-даа ажыл хөй

Районнуң ажыл-агыйлары ам-даа барык-ла 6 муң тонна чайгаар үнген болгаш тарымал сигенни белеткеп алыр ужурлуг. А үе, хонук-хуусаа эвээлээн. Дүжүт ажаап алыышкынны капсырлажып келгеп. Кыштаглаашкынга белеткел база келген. Белен чемни соортүп чедирери база бар. Хой агарлаашкынны, тарын боозадылга дээш, ажылагый-ла хөй. Ынчангаш мал чеми белеткээриниң темпизин ам-даа дүргедедир херек. Август 11-ден 16-га чедир — беш хонукта 1147 тонна сиген белеткеттинген. Ол мурнунда турганыдан бедик көргүзүү. А сөөлгү үш хонуктуң хүн бүрүзүнде 240 тонна сигенни ажааган.

Рейдиниң илереткен фактыларындан алырга, Тес-Хем районнуң ажыл-агыйларында мал чемниң белеткели хожудан, дүжүт ажаалдазы-биле капсырлажып келгени тодаргай-дыр. СЭКП райкому, райкүүском, ооң көдээ ажылагый эргелели бо талазы-биле чогуур хемчеглерге соңгаарладыышкын чок алыр ужурлут.

РЕЙД БРИГАДАЗЫНЫҢ КЕЖИГҮННЕРИ:
Д. ОЮН, партиянын Тес-Хем райкомунуң инструктору,
М. КАЛЧАН тус черниң радиокорреспондентизи,
А. ДЕМБРЕЛЬ «Шынның» корр.

Хой национал акы-дуңма совет улус боттарының улуг байырлалы — ССР Эвилелиниң тургустунганының 50 чылының бүдүүзүнде келген. Байырлалга уткуштур совет кижилер күш-ажылчы коңдүрлүшкүнбиле ажылдап, социалистиг Ада-чуртун улам алдаржыдар ажыл-хереклерге патриотизмниң үлегерин көргүзүп, ёзулуг интернационалистерниң акы-дуңма дузаламчызын кымга-да чедирип турар. Юбилейниң бүдүүзүнде совет кижилерни хан-дамырындан каттыштырып турар чүүлге — Совет Эвилелиниң хамаатызы деп бедик атка кыыгаар чок чоргааралдың сеткилин улам ханызы-биле илергейлеп, Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң алдар-ады, чечектелиишкини дээш, коммунизм дээш демисежип турар бистиң ада-чуртчуларывыстың найырал, тайбың, күш-ажыл, хосталга, дең-эрге, социалистиг патриотизм болгаш интернационализм дугайында бодалдары-биле хомчукчуларны таныштырарын редакция планнаан.

Социалистиг Төрөэн чурттуң хой аймак-сөөк төлдериниң сагыш-сеткилиниң чүүлдешкээн, байлаан, оларның мораль-политиктиг мөзүзүнүң быжыын, күш-ажылга, хой-ниитиниң херээнге иденкейлиин бистиң бөгүн ажытканывыс «Мөөн чуртум—мөөн чолум» деп ниити эгелиг материалдардан номчуур силер. Баштайгы состу республика найысылалының тудугжузу, «Кызыл тудуг» эргелелинде бригадир, Ленин орденниң эдилекчизи, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады, ооң Президиумунуң кежигүү Семён Баянович САНДАНГА бердивис.

ЛЕНИН орденниг Тывавыстың найысылалы — Кызыл хоорайның 12 дугаар кварталы. Дөрт чыл мурнунда бистер, тудугжулар маңаа кээп турувуста, бускаш, көжүрүп каапкан ыяш бажыңнар истери чыткан. Каш чылдар эрткенде кандыг бажыңнар туттуна берген турарын үүле архитекторларның шыйган чуруундан көрүп болур турган чүве.

Бөгүн бистиң бригаданың ооллары база-ла кварталче ажылдаар дээш кээп турар. Бо микрорайончуң сөөлгү тудуу болур 120 аал чурттаар бажыңның ханазын салып киришкен бис.

12 дугаар квартал амгы Кызылда эң чараш дээн черлериниң бирээзи апарган. Ам ында 80, 120 квартиралыг чаагайжыттынган чурталга бажыңнары, 960 уруг өөренир делгем, чырык школа, стадион, уруглар бажыңы, 280 бичии чаштар турар садик, уруглар бараанныларының магазини бар.

Тудуг шөлүнге эртежик келир чаңым ындыг. Орук ара школа чаны-биле эртип ыда өөреникчилерни бо-ла көөр мен. Күзүн, кыжын, чазын олар улуг кижилер-биле бир дөмей далаштыы аажок школаже бар чоруурлар. А чайын школа чанында участокта тараан үнүштерин болгаш янзы-бүрү чечектерин суттарып, чашпан-богун аштан арыглаан турарлар. Оларны көргеш, бодумнуң ындыг бичии чораан чылдарымны сактып, эртип келген оруумну сагыжымда база катап эргий көре бергилээр мен.

...Чөөн-Хемчиктиң Хөр-Тайгада Улуг-Даш деп черге чыдарывысты билир мен. Авам-даа, ачам-даа чок. Кырган-авам-биле ийилээн самдар кара өөвүске шеңне шайын хайындыргаш, өлерертир сүттээш, чугаалажып, аартап олургулаар бис.

ХАРЫМ он дөрт чеде берген. Бистиң бурунгу кижилеривистиң чугаазы-биле алырга, өзер дергизиндеп туттуна берген дээр назы келген. Ындыг-даа болза, мөөн ынчан мактангы дег чедип алган чүм-даа турбаан. Бир катап аалывыска Кызылдан бир таныжывыс кижи чеде берген. Ол кижиниң Кызыл хоорай дугайында чугаазы мөөн сеткилимни хөлчок хөлзедипкен. Аалчывыс дедир чаныр чоруур деп баарга мени эдертип ап көр дээш ээрежип, чаныр турып берген мен. Мүн-не чөпшээрежипкен. Иймеден аттаныпкан бис. Оруктуң узуву-даа кончуг, хондур хүнзедир челзип олурувуста-даа Кызыл сураг-ла сураг. Ийи хонгаш чедип келген бис.

Кол-ла күзелим бижикке өөренип алыры турган. Мени эккелген кижи амгы хоорайның төп чупар-бажыңнары турар черге турган эге школа дээр бажыңга эккелгеш, бир дугаар класска өөренир кылдыр киирип каан. Ынчаргаш таптыг-ла он дөрт харлыг турган «А» деп үжүк-биле танышканым ол. Чаңгыс аай хеп дугайында ынчан чугаа-даа турбаан. Кым кандыг хептигил, ооз-биле школаже баар чүве. Идиктеривис колдуу-ла хап идиктер, каш кижи кадыг идиктиг. Үш хире өөреникчи кидис идиктерлиг, бис ону ынчан дүк идик деп адап, канчап ындыг хепти бутка сугар боор дижип, кайгаар турдувус.

Бодумнуң школачы чорааным-биле амгы үениң өөреникчилерин деңнеп бодааш, чамдыкта каткым кээр, а чамдыкта магадап өөрүүр мен. Бөгүн он дөрт харлыг ооллар, уруглар чеди классты доозуп каапкан, атом, молекула, космоска чедир билбес чүвези чок, кеткен хевин өөренип турар класстарын, лабораторияларын, херектелдерин, көөрге шаандагы үеде дүшке кирбээн чүвелер болур. Шаг-үениң базымының дүргедээнин, хөгжүлдениң шапкынын карак-биле көрүп, бо улуг тургузуушкунга кижи бүрүзү бодунуң шаа-биле үлүүн кирерин күзеп чоруур болгай. Мен школадан-на шериг албанын эрттирер дээш чорупкан мен.

АДА-ЧУРТТУҢ Улуг дайынының дүвүрээзиннинг чылдарында Араттың революстуг шериниң дайынчызы болуп, команда келири билек оттуг дайын шөлүнче аттанырынга белеткенип, эки-турачылар одуруунга кире бергеннерге будүү адаргап чордум. Ол-ла чылдарда партийжи билетти холумга алган мен.

Шериг албанын эрттирген соонда интернат эргелекчилеп, суму секретарлап, партия, совет ажылдарга он ажыг чыл болгаш, 1957 чылда Кызылга келген мен. Тускай эртемниг дээр дугайында холда туткан тускай бижик документизи чок. Ындыг-даа бол ажылдың аарындан чалдавмас, кандыг-даа бергелерге торулбас дээр күзел кезээде-ле мөөн-биле кады чораан. Стол кырынга тараа тарып чивезим билдингир, ынчааргa чүүү кылырыл? Өг-бүлекиң иштинге сүмележип чугаалаштывыс оң. Тудугже баар болза эки боор дээн бодалымны улузум деткээн. Ону база-ла ашаа душ болуп күзей бербээн мен. Дөртен чылдарның эгезинде кээн көрүп турган Кызылым-биле бежен чылдарда Кызылды деңнээр аргажок улуг өскерилгелер меңээ тудугже баар идигни берген. Өгбелерим өскен чурту Хемчик уну бодалымга кирген. Чүс-чүс чылдар дургузунда көжүп чораан чон тудуг, бажың-балгат талазы-биле чүүү арттырып каан деп? Кыштагларда элен ирип калган чавыт кажаажыгаштардан, чайлагларда аът баглааштарындан өске чүү бар ийик. Өдектерде үнүп келген чашпан, сигеннер, шагар-оттар шаанда маңаа аал туруп, улус чурттап чораан-дыр дээрзин херечилээр черлер чеже хире ийик! Бир эвес бистиң чонувус мооң мурнунда хөгжүлдениң өрү чадазында турган, хоорай, суурлар тудуп чораан болза, чеже хире уран-шеверлер боттарының изин салгакчыларга арттырып каан турган эртик. Бола бүгү бодалдар мени тудугжунуң профессиязын шилип алырынче зоокшуладыпкан.

Оюн Күрседи кудумчузунда аптека склады мөөн тудугжу намдарымның эгелээн чери ол. Баштай кээрге даан-шимээни аттыг ышкаш сагындырар. Мергежилдиг тудугжулар хананы салып үндүрүпкен, а мен оларга дузалакчылап, херектиг материалдарны дажыглап, ыя аразында даштарны, туйбуларны канчаар салып турарын сонуургап көргүлээр мен.

Билир чүвелерни сагыжынга чажырбас, чаа келгеннерге бар шаа-биле дузалажыр кижилер барын дораан эскерип каан мен. Ындыгларны мен башкыларым деп адап чоруур мен. Оларның бирээзинге ам Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу, күш-ажылдың хоочуну, Ленин болгаш Күш-ажылдың Кызыл Тук орденнериниң эдилекчизи Оюн Калзаңны адаар мен.

«Кызыл-даа таныттынмас кылдыр өскен-дир!» деп келген кижилерниң чугаазын болганчок дыңнаар бис. Ол өскерлиишкиннерде мөөн өөрүм тудугжуларның үлүг-хуузу кирген деп бодал кижини өөртпес аргажок. Тударынга киришкен кварталдарынга, кудумчуларынга кылаштап чоруурга, шаанда номчаан номнуң арыннарын база катап ажып олургазыг кылдыр сагындырар. Коммунистиг партияның, Совет чазактың чоннуң чаагай чоруу дээш сагыш салыышкынының амыдырал кырынга боттаныышкының бо чаартылгалардан тода көрүп болур ышкажыл.

БИСТИҢ Төрөэн Чөөн-Хемчиктен Кызылга чедир ийи хонуп четкенимни чуртувустуң найысылалы Москваже аттаныпкан санымда-ла сактып кээр мен. Эге баштай алдын баштыг, кызыл сылдыстыг Москваны 1959 чылда көрген мен. Бүгү делегейниң ажылчын ажыгзының баштынчызы, Коммунистиг партияның, Совет күрүнеңиң үндезилекчизи В. И. Ленинниң ажылдап, чурттап турганы черлерни сонуургап көргенним, ооң-биле танышканым кандыг-даа совет кижи бүгүдезинге дег, ыдыктыг үүл болган.

Эрте-бурунгу Москва чыл келген тудум улам чалыыткап, каас-шиник, аас-кежиктиг, үлегерлиг совет хоорай кылдыр хуулуп турарын аңаа барган санымда эскерер мен. 1970 чылда Москваның тудугжуларының ажылы, дуржулгазы-биле таныжар аас-кежиктиг болган мен. Найысылалдың 75-ки кварталында болгаш Калинин проспектизинде 26-26 каът бажыңнарның тудугларынга барып, бодум ышкаш бөдүүн тудугжуларның ажылын караам-биле көргеш мен. Кижи бүгүдезин кандыг сөөк кижи сен деп айтырып туруп бээр эвес, ооң херээ-даа чок деп бодаар мен, ол тудугжуларның арын-хевирин билирим нацияларның аңнынга таарыштыр бодап олурарымга безин орус, украин, татар, кавказ чурттуг ооллар, оларның аразынга тургулаан чүве. Олар шуптузу мени эргим өөнүү, эжи, ада-чуртчузу кылдыр хүлээп ап, ак-кок хемниг Тывам дугайын улуг сонуургал-биле дыңнап, айтырып турдулар...

Таңды, Саян ийи сынның аразынга хөгжүлдеден ырак чыдып калган Тыва черни сайзырадырынга хой аймак-сөөк совет улустуң төлээлери киржип келген. Найысылалдың тудуг шөлдеринге бистиң чуртувустуң улуг, биче националдарының ооллар, кыстарынга ужуражып болур. Найыралдың улуг күүү—ажыл-хереэвисте-даа, ырывыста-даа мөңгези-биле каңналган.

Мөөн өг-бүлем дөрт уруглуг: ийи оол, ийи уруг. Ооллардывыс Сергей биле Алексей школа дооскан соонда Москваның Ленин орденниг Төп күш-культура институтунда өөренип турарлар. Уругларывыстың бирээзи ортумак школаны бо чылын дооскан, а эң хеймери 7 классче шилчээн. Бистиң өг-бүлевис миллион-миллион совет өг-бүлелер ышкаш бөдүүн өг-бүле. Мен бодум база эштерим ышкаш бөдүүн тудугжу мен. Бистиң чуртувуста бөдүүн ишчи кижи хүндүткелдиң ээзи деп чүвени билир мен. Мөөн шудургу ажылымны партия, чазак бедин-биле үнелээш, мени чурттуң дээди хавыязы Ленин ордени-биле шаңнаан. Ол дээрге үүле эрткен үениң үүле-херээ дээш эвес, а келир үениң база үлүү дээш тывыскан шаңнал деп бодаар мен.

Соон хынаар, мурнун бодаар деп чонувустуң үлегер чугаазы бар. Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң алдарлыг 50 чылынга уткуштур чоруп олура, эртип келген оруувусту түңнеп, келир үени бодап келгеш, мыя каш одуругларны бижип, чонувустуң чолу Совет чурттуң чолу-биле тудуш деп түңнелди кылыксаар мен.

С. САНДАН,
тудугжу.

БИСТИҢ ЧУРТУВУСТА

ЧАА ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЫЛЫНЫҢ БҮДҮҮЗҮНДЕ

Минскиниң Якуб Колас аттыг полиграфия комбинадының коллективи «Просвещение» болгаш «Народная асвета» дээр ном үндүрер черлериниң чагыын хуусаазындан эрте күүседипкен. Школачылар өөредилге чылы эгелээринге чедир 76 аттыг 10 миллион ажыг номнарны алырлар.

ЧУРУКТА: парлаар цех. Парлакчы коммунист Александр Таран (солагай талазында) бодунуң дузалакчызы Дмитрий Дивак-биле кады ажылдың шынарын хынап турлар.

И. ДМИТРОВИЧИНИҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

ПӨС-ТААВЫ БҮДҮРҮЛГЕЗИ

КЕМЕРОВО ОБЛАСТЬ. Кузбасс — үүгле хөмүр-даш, металлдар-биле байлак, сайзыраңгай химия чери эвес, харын-даа бистиң чурттуң чөөн талазында пөс-таавы талазы-биле улуг бүдүрүлгелериниң чери бооп турар.

Бо чылдың эгезинде Ленинск-Кузнецкиде 30 муң аргыг ээргиштерлиг камвольсукно комбинадының баштайгы ээлчээ ажыглалда кирген. Комбинаттың продукциязы — садып алыкчыларга дыка нептереңгей.

ЧУРУКТА: Ленинск-Кузнецчиниң амгы үениң дериг-хереклелери-биле чепсегленген бир цеги.

А. КУЗЯРИННИҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

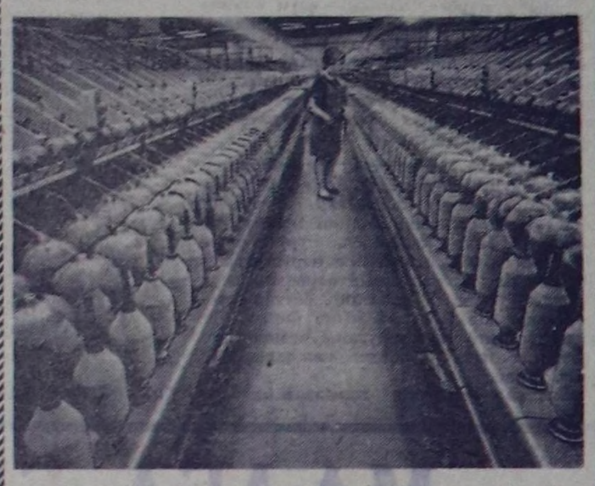

ЭВИЛЕЛДЕШКЕН РЕСПУБЛИКАЛАРДА

РСФСР: Кулунданың ховуларында

Кулунданың ховуларында аъш-чемниң кол культуразы—күзүн чашкан кызыл-тастың ажаап алышкынынче киришкен. Угловск. Кулунда. болгаш Табунск районнарда тараа кезилдезинче үүе-үүе жаткалар, комбайннар кирген.

Чер ажылдакчылары баштайгы хүннеринден темпини бедиткен. Угловск районнуң «Ленинский» совхозунда механизаторларның хой нуруузу эзлчег нормаларын үүгле долдур эвес, харын ажыр күүседип турарлар. Аныяк комбайнер В. Волобуев үш хүн иштинде ийи муң хире центнер тарааны бастырган, ол — онааалгадан ийи катап ажырганы ол-дур.

Алтайның тараажылары агаар-бойдустуң нарын байдалында ажылдап турар. Үргүлүү чаашкыннарга тараалар чыткылапкан, ынчангаш ону ажаарынга улуг мергежил негеттинер. Колхозтарның болгаш совхозтарның механизаторлары дорт кезиишкинни бышканнап чорудуп турар, а чыткылапкан тарааны кезеринге эксцентриктиг мотовилдерни ажыглап турар.

Крайда комбайннерлериниң чарыжын «Катунь» совхозта Ф. Касаткин баштап турар. Ол ам 5 муң центнер тарааны бастырган.

☆ ★ ★

УКРАИНА: Атомнуг электростанция туттунуп турар

Чернобыльскиниң атомнуг электростанциязының тудуунда эң-не харыысалгалыг үе—кол корпусту тудары эгелээн. Кол оңгардан 700 муң кубометр довуракты каскан экскаваторжуларының болгаш транспортчуларның күш-ажылчы эстафетазын бетонщиктер хүлээп алган. Реактор турар черге Н. Б. Матвеевтиң бригадазы баштайгы кубометр бетонну куткан, ол эргени чарышка чүткүлдүг ажылы-биле бригада чедип алган.

Тоску беш чылдың ол эң чугула тудуунуң өске-даа участоктарында ажыл хайнып турар. Соодукчу-суг шыгжамырының он ийи километр чалы кылдынган, ооң суу 14 дөрбелчин километр шолге дола бээр. Курлавыр котельная графикти мурнадыр туттунуп турар. Ол болза АЭС-тиң бирги агрегаттарын ажыглалга киирерин хандырар, энергия тудукчуларының туттунуп турар хоорайынга чылыгны бээр. Беш-беш каът он алды бажында тудугжулар чурттай бергилээн. Чылдың онааалгазын күүседип каапкаш, чыл төнчүзүнге чедир ам-даа 20 муң дөрбелчин метр чурталга шөлүн ажыглалга киирерин тудугжулар хүлээнген.

(СЭТА-НЫҢ КОРР.).

☆ ★ ★

АЗЕРБАЙДЖАН: Аныяк кадрлар

Одессаның, Львовтуң, Казаньның, Гродноның, Новочеркасскиниң дээди өөредилге черлеринге өөредилгеин дооскан бөлүк аныяк химиктер Сумгаиттиң суперфосфат заводунда ажылдап киргеннер. Улуг аппаратчыларының, эзлчеглер начальниктериниң дузалакчыларының, механиктериниң албан хүлээлгелеринге оларны томуйлагылаан. Заводтуң ажылдакчыларының штат дацызында атташтар — Смородиннер, Пономаренколар, Панасюктар болгаш өскелер-даа бар апаргылаан, ужур чүл дээрге ол чаа кижилериниң аразында — чаа өг-ленген каш өг-бүле бар. Чаа квартилаларны алгыже чедир оларга ниити чурталга бажыңнарынга тускай өрээлдерни бергилээн.

Амгы үеде 22 националдың төлээлекчилери ажылдап турар ол бүдүрүлгеге августуң төнчүзүнде база чаа кижилериниң келирин маңаап турар, ол — Закарпатьениң, Соңгу Кавказтың болгаш өске-даа районнарның техниктиг училищелериниң доозукчуларыдыр.

Сумгаиттиң химия болгаш металлургия бүдүрүлгелеринде, тудугларында чурттуң барык чүс хоорайындан барганнар ажылдап турар.

(СЭТА-НЫҢ КОРР.).

☆ ★ ★

КАЗАХСТАН: Чимистиг садтар

Тянь-Шаньның дагларында чаа кат-чимис өстүрериниң черин белеткеп эгелээн. Кадыр даглар ийлеринге кат-чимис тарын олуртур дээш, бульдозерлер террасаларны кылгылаан.

Семиречьениң питомниктеринде казахстан сорттуң чаа яблоколарының бир миллион хире сыптарын шагда-ла өстүрүп каан, олар даглыг черлерге тааржыр. Бүдүрүлге участоктарынга оларны тарып олурткан соонда үшкү — дөрткү чылдарында олар чимизин берип эгелээр. Чижээ, «Заря Алатау», «Заилийское» дээр сорттар дөрт харлыында-ла чимизин берип эгелээрлер.

Казахстанның Кат-чимис болгаш виноградтың эртемшинчилел институдунуң тускай эртемниглери республиканың мурнуу болгаш мурнуучөөн талазынга сад ажылынга тааржыр үжен муң гектар черни шинчилеп көргеннер. Далай деңнелинден 1300—1600 метр бедикте турар черлерге кылымал суггарылга чокка кат-чимистиң эки дүжүдүн ап болур. Азып каан канат орукту болгаш даг ийлеринде садтар террасаларын планнаарынга ажыглаар тускай хереклелди институттуң ажылдакчылары тып дерээн.

Даглар садтарынга тарып олуртур материалдарны өстүрер ажыл-агыйны Алма-Атаның чанында тургускан.

(СЭТА-НЫҢ КОРР.).

УЛУГ-ХЕМДЕН МЕДЭЭЛЕР

СЭКП райкомунуң бюрозу болгаш район Совединиң күүскому мал чеми белеткеп турар бригадаларның аразында социалистиг чарыштың он хонукта түңнелин чугаалажып көрген. «ҮТКА 25 чылы», «Күш-ажылдың хостуу» совхозтарда мал чеминиң белеткелин өске ажыл-агыйлардан дээре чорудуп турарын демдеглээн. «ҮТКА 25 чылы» совхозтуң Иштии-Хемде сиген белеткээр бригадазы он хонукта пландан ажыр 30 тоннаны сарааттаан. Ынчангаш бригадага партия райкомунуң болгаш райкүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун тывыскан.

☆ ★ ★

«Найырал» совхозтуң Кара-Тал салбырының малчыннары күрүнеге дүк дужаар планын хуусаа бетинде ажыр күүседкен. Салбыр ниитизи-биле 24.500 кг дүк дужаар онааалдазын 300 килограмм ажыр дужаган. Ол болза салбырның ажылышчилериниң ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чылынга төлептиг күш-ажылчы белээ болур. Малчыннардан Амаш Шаравит бир башка онааштыр 5414 грамм, Тюлюш Алдай 3914 грамм дүктү кыргып алгаш мурнакчылар болган. Ийи малчынның кайызы-даа 10 тонна сиген белеткээр хүлээлгезин күүседкеш, кажаалап алган.

Салбырның кыргылда пунктузунда зураган агарлаашкыны чоруп турар, баштайгы удаада 478 баш хураган кыргыттынган, олардан 422 кг дүктү алган.

Д. АРАКЧАА.

«ҮТКА 25 чылы» совхозтуң Ак-Туруг салбыры ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чыл оюн күш-ажылчы белектерлиг уткуур дээш шалыпкын ажылдап, хой кыргылдазын дыка организастыг чоруткан. Салбыр 25 кодан хой кыргааш, ооң 21 тонна 300 кг дүктү алган. Азы бир хойдан-на ортумаа-биле 2 кг дүктү кыргып алган.

Салбыр бо чылын күрүнеге 27 тонна дүктү дужаар хүлээлгелиг. Бо хүннерде 8 кодан азы 2500 хураганның кыргылдазын организастыг эгелээн. Ынчангаш, салбыр бо чылын күрүнеге дүк дужаар планын ажыр күүседиринге идегелдиг.

К. КОМБУ.

260 ТОННА

«ҮТКА 25 чылы» совхозтуң Ак-Туруг салбыры бо чылын 1500 тонна сиген белеткээр, ооң муң тонна хирезин тарымал сигеңнен ажаап алыр. Салбыр бо чугула ажылды орай эгелээн. Борадаашкынныг чамдык хүннер турааа, техниканы бүдүрүкчүлүг ажыглаарын, ажылды организастаарын экижиткен 260 тонна сиген сарааттаттынган.

Сиген белеткелинде тускай бригададан аңгыда, хойжуларының 2 звенозу, сүт-бараан фермазының коллективи база ажылдап турар. Хол кадыырлыг 25 кижи үнүжү эки черлерни шилип кестирип турар.

Чылгы мал дугайында

СОЛУТТУНМАС ХӨЛГЕ

Чылгы малдың ажыктыының, ооң орулгалыының дугайында эштерниң көдүрүп турар айтырыын изии-биле деткип турар мен. Бо талазыбиле төөгү коптарган-даа херээ чок. Бистиң бөгүнгү амыдыралывыска-даа чылгы малдың ажыы улуг болдур ийин.

Тыва араттарның Ада-чуртун Улуг дайынында белекке берген 50 муң хире аъдының ролюн чугаалаваска, янзы-бүрү чүүк сөөртүлгезин, культура чырыдыышкын төптеринин тудуун кылыр улуг күш аът ол турганын канчап сагынмас боор. Чин сөөртүрүнге ол кадыг-дошкун үеде болумбиле киржип турган болгаш, чылгы малды хуумда буянныг мал деп санап, бир эвес ол үениң төөгүзүнге бистиң кижилгевисти тураскаадып, мөңгежидер апарза, ол тураскаалга чин сөөрткен аъттың дурзу-хевирин киирзе чөптүг дээр мен.

Чылгы малга кичээнгейни күштелдирер дээш, 1966 чылда Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели ол талазы-биле тускай доктаалды хүлээп алган болгай. Ооң ажыктыының дугайында ырактан чижек дилээн херек чок. Өске малга бодаарга барык-ла боду өзүп, көвүдээр, азыралы чиик. Өдекыштаг хереглевес, хар-чамга боолбас, сиген, саван хереглевес. А ол хиреде, эки ажыглаар болза, орулгазы улуг мал. Аная херектиг-ле чүве—одар.

Борта чижек кылдыр бистиң ажыл-агыйга доктаап көрээли. «Кызыл тараачын» колхозтуң Ээрбекте 30 муң ажыг баш шээр малы бар. Мында мал кадарып, хайгааараарынга аът кончуг чугула хөлге болуп артышаан. Мен борта «Алдан-Маадыр» совхозтан 1971 чылда көжүп келген мен. Келгеш хойга кирдим, хөлге кылдыр 2 харлыг аксак чаваа берип каан. Ооң-биле кижи хой бажы дозар арга-даа чок, хураганга четпес боорга, бодум багай аңдым мунуп турдум. Аът айтырарымга «бодун аңдын мунуп тур, наряд» ёзугаар төлеп бээр бис диген. Эрткен чылдын ноябрьда аңдым хөлезинин негээримге, тариф чок дээш бербээн. Меңээ ооң акша-төгерии-даа херек чок, а мал кадарар хөлге хереглээш ону негеп турдум.

Черле ынчаш бо салбырда малчыннарның мал кадарар аъттары чедишпес, чамдыктары чаттаг хой кадарар ужурга таваржып турар. Бис сиген белеткелинге киржир дээривиске база-ла бо чорук шаптыктап турар боор-дур.

«Кызыл тараачын» колхозтуң Ээрбекте эвээш санныг чылгы малы бар. Мал кадарарда мунупку дег аът ында чок, улуг кезим кулуннуг эмдик белер. Бо талазы-биле мөөн тодаргай саналым ындыг: колхозтуң мында малчыннарының арган-кырган аъттарын чыгташ, ону семирткеш, күрүнеге дужаар, а Хүтте 300 ажыг баш чылгыдан аныяк малдарны борта эккелгеш, ажылга ажыглаар. Мону колхоз баштаар чери өөренип көөр болза чогуур.

Оон ынай колхоз чылгыны Ээрбекке үүге тургузун болбазыл? «Хадың» колхозтуң чылгызы Суглуг-Хемде чайлап, кыштап турар боор-дур. Туранга чааш белерден үскеш, саап ап, оон сүдүн, хымызын чоок—Кызыл хоорайга сайгарар болза, колхозка дыка улуг орулганы берип болур.

Чылгы малдың ажыы үнелеп четпес улуг. Амгы үеде ону сайзырангай техника солуй берген дээр болза, шынга дүүшпес.

Ондар ИДЕЙ-ООЛ,
«Кызыл тараачын» колхозтуң хойжузу.

Республиканың улусчу контроль комитединде

АЖЫЛ-АГЫЙЖЫ КАМПАНИЯЖЕ КИЧЭЭНГЕЙ САЛЫР

Республиканың улусчу контроль комитеди «Тээли» совхозтуң улусчу контроль бөлүүнүң мал чеминиң белеткелинге, хой кыргылдазынга киржилгезиниң болгаш ол ажылды контрольду канчаар боттандырып турарының дугаймызда айтырыгны чугаалажып көрген.

Мал ажылы — «Тээли» совхозтуң экономиказының кол адырының бирээзи. Ынчангаш ол ажылды хөгжүдеринге совхозтуң дирекциязынга, ыда партия организациязынга улусчу контроль бөлүү (даргазы эш Байыс-оол) дузалажып турар. Партия организациязының удуртулгазыбиле улусчу контроль бөлүү мал ажылында четпестерни чайладыр, ажыл-агыйжы эвес, төтчеглекчи чорукту болдурбас талазы-биле хыналдаларны кылып, илерээн четпестерни чайладыры-биле эргежок чугула хемчеглерни ап чорудуп турар.

Эрткен чылдың сентябрь — декабрь айларында болган отчёт-соңгулдалыг хуралдар үезинде, 5 бөлүктү, 15 постуну совхозта тургускан. Контроль ажылында 118 мурнакчы ажылчын болгаш албан-хаакчы хаара туттунган. Оларның хой нуруузу коммунистер, комсомолчуган.

Совхозтуң салбырларында улусчу контроль бөлүктериниң хуралдары июнь айда эрткилээн. Анаа хой кыргылдазынга болгаш чуулдазынга, мал чеми белеткээринге контролёрларның сорулгаларын чугаалашкан. Ажыл планнарын бадылааш, кыртылда пунктуларынга түр постуларны тургускулаан. Мал чеминиң белеткелинге контрольду доктаамал боттандырарын бөлүктериниң даргаларынга дааскан.

Совхозтуң сигенчилериниң мурнунда улуг сорулга салдынган. Бо чылын «Тээли» совхоз 1250 тонна сигенни, 50 тонна сенажты, 1080 тонна силосту болгаш 70 тонна будук-бүрүнү белеткээр планныг. Совхозтуң сигенчилери бо ажылче июль айның төнчүзүнде массалыы-биле киргеп. Бо чугула кампанияже бүгү күштү мөөнөөн.

Совхозтуң дирекциязы сигенчилериниң материалдыг соонуургалын бедидериниң хемчээн алган. Сиген белеткелиниң бирги он хонуунда ажыл төлевирин улгаттырарын шиитпирлээн. Тракторист-машинистериниң ажыл-төлевирин 60 хуу, сиген кезилдезинде аът, хол-биле ажылдап турарларга 30 хуу өстүрген.

Чоокку хүннерге чедир совхозта улусчу контролёрларның идепкейлиг киржилгези-биле 65 тонна будук-бүрүнү 528 тонна сигенни белеткээн, азы будук-бүрү белеткээриниң планын 93 хуу, сиген белеткээриниң планын 42,2 хуу күүсеткени ол. Сигенчилериниң аразында калбарган социалистиг чарыштыг 5 хонуктап түүнеп, тиилекчилерге партия райкомунуң шилчиир Кызыл тугун, вымпелдерни тыпсып, акша шаннаның берип келген. Чарыштың бирги одуруунда Найырал салбырының сигенчилери кирген. Олар планының хой кезиин күүсеп алганнар. Ол-ла салбырның улусчу контроль бөлүүнүң даргазы С. Амырбитке удурткан хову бригадазы планын 125 хуу күүсеткен болгаш бо ажылды үргүлчүлевишаан. Ээр-Хавактың ипек фермазының коллективи мал чеминиң белеткелинге шалыпчы чоруун көргүзүп, 44 тонна сигенни белеткеп алган. Бо коллективтериниң чедишкиннериниде улусчу контролёрларның үлүг-хуузу эвээш эвес.

Улусчу контролёрлар сиген кезилдезинде механизмнериниң бүдүрүкчүлүүн чедип алырының эргежок чугула хемчеглерин ап турар. «Тээли» совхозта сиген кезер шөл эвээш. Ынчангаш улусчу контролёрлар бар курлавырларны долузу-биле ажыглаарынче кичээнгейни салган. Найырал салбырында улусчу контроль бөлүү сиген кезилдезиниң шынарын хынаан. Бай-Тал салбырының Алаакта 20 гектар сиген болдүнмээнин олар илереткеш, ону бөлдүрткен болгаш сарааттаткан. Ооң түүнелинде сигенчилер ол шөлден 3 тонна эки шынарлыг сигенни немей белеткеп алган.

Партия райкомунуң бюро кежигүнү Бакчап Салчакка удурткан Кызыл-Дагда улусчу контроль бөлүүнүң кежигүннери сиген белеткелиниң учёт-отчёдун шыңгыы тургускан. Хову бригадазында Аптыы Салчакка удурткан пост белеткээн сигенниң хемчээлин тодарадыры-биле чоокта чаа хыналда чоруткан. Сарааттаан сигенниң тонназын хемчээп көөрге, медээде бердинген сан-түү-биле карышкак болганын илереткен.

Район төвүнде ажылчынар, албан-хаакчылар совхозка мал чеминиң белеткелинге улуг дузаны чедирип, шефтээшкинни хой удаа организастаан.

Ынчалзажок бо чугула кампанияда четпестер хой. Массалыг кезилдеже совхоз арай озалдап кирген. Сигеннин чулуктуг үези эртип, онуу эгелээн. А совхозтуң малчыннарының чартык кезии сиген белеткелинче ам-даа кирбээн болуп турар.

Бай-Талда улусчу контролёрлар сиген белеткелинче кошкак кичээнгей салган. Ылаңгыя Алаак шынаазында сигенни машиналар-биле эвес, хол кадыры-биле кезери чугула турбуже, салбырның сигенчилери машиналар-биле кескеш, шынарын кудулаткан. Ооң түүнелинде сигенниң чартык кезии кестинмейн арткан, кестинген сигенни шынар чок бөлдүрген. Мугур-Тал бригадазында трактористериниң ажылы шынар чок чоруп турда-ла, ону эскетчокка эрттирип, салбырда улусчу контроль бөлүү хыналдаларны кылбаан.

Июль айда районнуң улусчу контроль комитединиң ажылын район Совединиң сессиязынга дыннап көргеш, Бай-Тал салбырының улусчу контроль бөлүүнүң ажылын багай деп демдеглээн болгай. Ук бөлүк оон кандыг-даа түүнел үндүрбээн.

Сенаж кылыры мал чеминиң курлавырын көвүдедиринге улуг ужур-дузалыг. Ындыг турбуже, бо деннилгелиг арганы «Тээли» совхоз кичээнгейге албайн, сенаж белеткээр ажылды багай организастап турар.

Эрткен чылын совхозка кукурузаның болгаш чаңгыс чылдыг сигенниң дүжүдү эвээш болган. Бир гектарданна 11,2 центнер кукурузаны, 9,6 центнер чаңгыс чылдыг сигенни алган. Дүжүттүн эвээш болганының кол чылдагааны — агротехниктиг дүрүмнерни хажытканында. Часкы, чайгы үелерде суттарылганы шынар чок чоруткан. Чайын үнүштерниң ажаалгазын кошкадып, минералдыг чемишчидилгени чөп ажыглаваан. Мооң уржуундан мал чеми культураларның ботүнези эрткен чылдан улуг болган. Бир центнер кукурузаның бот-үнези планныг чарылгалардан 3,6 катап, а чаңгыс чылдыг сигенниң ботүнези 2 катап өскен. Бо чылын ниитиниң малынга кыш дургузунда 94420 центнер чем единицазы хереглеттинип турар. 70020 центнер чем единицазын совхозтуң бодунга белеткеп ап болур. Ынчангаш арткан 24,4 муң центнер чем единицазын өскээртен дилеп тывар апаар. Ынчангаш бо талазы-биле чогуур хемчеглерни алыры совхоз дирекциязындан негеттинип турар.

Ниитиниң малынга четчир чемни белеткээри — хүнүң чугула айтырыгларының бирээзи. Ынчангаш улусчу контроль бөлүктери бо чугула политиктиг, ажыл-агыйжы кампанияны хүн бүрүнүң кичээнгейиниң төвүнге тургузуп, бар четпестерни дарый чайладып, бо чугула ажылга контролёрлар идепкейлиг киржир, ужурлуг.

Дүк кыргылдазын көвүдериниң болгаш ооң шынарын экижидериниң херээнге ол-ла совхозтуң улусчу контролёрларының киржилгезин база хынаан. Совхоз чылдан чылче дүк бүдүрерин көвүдедип, күрүнеге дужаарының планнарын күүсеп келген. Эрткен сески беш чылдың күрүне планын совхоз 105,3 хуу, 1971 чылдың планын 100,5 хуу күүсеткен. Тоску беш чылда совхоз дүк бүдүрерин сески беш чылга деңнээрге 28,1 хууга өстүрер сорулга салдынган. Ону күүсеириниң талазы-биле совхозтуң ажылышчилери, улусчу контролёрлар канчаар демисежип турарыл? Часкы хой кыргылдазын совхоз ийи ай иштинде үргүлчүлеп келген. Чылдагааны? Кыргыкчыларның ажылын четпес организастаанында. «Найырал» салбырның кыргылда пунктузунда 24 электрилиг хачы бар турбуже, аңаа чүгле 15 кыргыкчы ажылдап турган. Кыргылданы эртен орай 10 шакта, кежээ эрте 6 шакта доозуптар таварылгалар Кызыл-Даг, Найырал салбырларның кыргылда пунктуларынга хынадда үезинде илерээн. Кыргыкчылар ажыл шагы үзүп, пунктуга келбейн баар таварылгалар турган. Бир хүнде-ле ортумаа-биле үш - кыргылда пунктузунга 1200—1400 хураган кыргыттынып турар. Бо дээрге электрилиг хачы-биле кыргыырының хүн нормазының 50—60 хуузу-дур. Совхозтуң удуртукчулары дүрген арга-биле кыргыырынга чаңгыс-даа кыргыкчыны өөредип албаан. Совхозтуң сорулгазы улуг. 17 муң хураганны кыргып, 29 муң баш улуг хойларны агарлаашкынга киирер деп планнаан. Бир эвес ажылды ындыг оожум чорудар болза, дүвүренчиг байдалга совхоз таваржыры чайлаш чок.

Кыргылда пунктуларында дүк бок-чамга боражып, эки шынарын чидирип чыткылаар. Электрилиг хачыларның артык кезектери чедишпес, чогуур өйүнде ону тыптынып алырынче кым-даа сагыш салбаан. Дүктү чидириг чок ажаап алырынга улусчу контролёрлар багай киржип турарлар.

Август 10-да медээ өзүгаар алырга, совхозта ниитизи-биле 57,1 тонна дүк алдынган. Азы бир хурагандан-на ортумаа-биле 717 грамм дүктү, кыргаан. Планга чедир ам-даа 22—23 тонна дүк негеттинип турар. Ону күүсеириниң бүгү аргалары бар. Ол сорулганы боттандырарда кыргылданы шалыпчы ёзу-биле, чорудары, бар курлавырларны четче ажыглаары чугула.

Ажылда бар четпестерни дарый чайлаткаш, мал чеминиң белеткелиниң, күрүнеге дүк дужаарының план күүсеириниге контролёр бүрүзүнүң харысалгазын бедидип, бо чугула кампанияже чогуур кичээнгейни салып, ажылга боттуг контрольду тургузарын республиканың улусчу контроль комитеди «Тээли» совхозтуң улусчу контроль бөлүүнге дааскан.

ШАЛЫПЧЫ ИШ

Жданов аттыг совхозтуң ажыл-ишчилери ниитиниң малынга четчир санныг мал чемин белеткеп алыр дээш сөөлгү үеде нүүжениишкиннинг ажылдап турар. Опак Узуй-оолга удурткан бригада Чаатының Ак-Чыраа, Хадың Бажы, Хөлчүк Бажы деп черлерде 300 тонна сигенни сарааттап тургусаш, совхозтуң бригадаларының мурнуку одуруунга чоруп келген.

«МТЗ-50» трактор-биле сиген кезер машиналыг, Тыва АССР-ниң алдарлыг механизатору Аратна Кызыл-оол хүнде 18 ганы кезер тургаш, 20—22 га чедир эки шынарлыг кестирип турар. Ол ышкаш Сиилиңмаа Доспаң-оол сиген кезер машина-биле 19—20 га чедир кестирип, эжиндеп чыдып калбайн турар.

Ол бригадада механизаторлар Мекпер-оол Бышкан-оол, Биче-оол Кыргыс, Норбу Иван-оол, комбайнерлер Маады Черепаан, Маады Маадыр-оол, Дажыкпан Делгер-оол, сараат салыычылары Кол Серен, Виктор Эртине, Виктор Таспаанчын, Оюн Даш-оол, Торай-оол Кара-оол, поварлар Лена Оюн, Лена Манчый олар эки ажылдап мурнакчыларга санадып турар.

Совхозтуң дирекция чери сиген кезер бригаданы аъш-чем-биле эки хандырган, 8 трактор, 2 подборщик үзүүтелиишкин чок ажылдап турар. ол ышкаш совхозта бригадалар, фермалар, участоктар аайы-биле сиген кезер звеноларны тургускан. Огород бригадазы 4 тонна, контора ажылдакчылары — 8, шаң звенозу — 5 тонна сигенни бөлгеш, сиген бригадазынга дужаап бергеннер.

С. КЕНДЕНОВ.

Мурнакчы садыгжы

Бии-Хем районнуң Сушь суурунда садыгжы А. А. Аршукова сес чыл ажыл стажтыг, мурнакчы садыгжыларның бирээзи. Эрткен кварталдың бараан саарылгазының планын ол ажыр күүсеткен. Садыгжы чоннуң аъш-чем болгаш үлетпүр барааннарынга негелде-хереглелдерин чогуур үезинде хандырып келген.

Магазиниң ишти арыг-силиг болгаш барааннарның өртектерин тус-туста көрүштүг кылдыр бижээш азып делгээн. А. А. Аршукованың бедик бүдүрүкчүлүг ажылын үнеп ону, «Күш-ажылчы шылгарал дээш» деп медаль-биле шаннаан.

ЧУРУКТА: А. А. Аршукова ажыл үезинде.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

ДАШТЫКЫДА

НАЙЫРАЛДЫҢ МИТИНГИЗИ

СОФИЯ. (СЭТА). Г. Димитровтуң төрүттүнген хүнүнден бээр 90 чылынга болган ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чылынга турасказаткан хөй муң кижи киржикчилиг митинг Болгарияның Пазарджик округунда Батак хоорайга болган. Митингиниң хүндүлүг аалчыларының аразынга БКП ТК-ның Политбюрозунуң кежигүнү, Болгар-совет найыралдың бүгү-улусчу комитединиң даргазы Ц. Драгойчева, БКП ТК-ның секретары А. Лилов, Совет Эвилелиниң Болгарияда элчини В. Н. Базовский олар чораан.

Митингиге чүве чугаалаан кижилер Г. Димитровтуң маадырлыг ажыл-чорудулгазының дугайын, ийи чурттуң улустарының төөгүлүг эрткен үеден бээр уктылып келген ханы дазылдарлыг найыралының дугайын, бузулбас совет-болгар найыралдың дугайын чугаалап турганнар.

— Болгарияның Коммунистиг партиязынга баштаткан болгар улус совет улус-биле болгаш ооң алдарлыг Коммунистиг партиязы-биле демнежип алгаш, сайзыраңгай, социалистиг ниитилелди тургузар дугайында шиитпирлиг сорук кирген — деп, Я. Драгойчева бодунуң чугаазынга онзалап демдеглээн.

Бо митинг совет болгаш болгар улустарның чаңгыс эптииниң база найыралдыының чырыткыланчак көргүзүү болган.

Хельсинкиже

Чехословакияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң делегациязы ЧКП ТК-ның секретары В. Свобода баштадыр Финляндияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң чалаанын өзугаар Хельсинкиде барган. ЧТК агентилелдиң дыңнатканын өзугаар алырга, үш хонук аян-чоруунуң үезинде чехословак аалчылар акы-дуңма партияның ажылчорудулгазы-биле таныжар болгаш аразынга кады ажылдажылганы улам ыңай ханыладырының аргаларын чугаалажыр.

Чехословакияже

Чехословак Социалистиг Республиканың Федералдыг хуралының чалаанын өзугаар Венгр Улус Республиканың Күрүне хуралының делегациязы ооң Даргазы, Венгрияның Социалистиг ажылчын партиязының Төп Комитединиң Политбюрозунуң кежигүнү А. Апро баштадыр Прагада келген. Венгр аалчылар Чехословакияга сес хонар.

(СЭТА).

ПАРИЖ. (СЭТА). Башкартынар термоядролуг реакцияларның болгаш плазма физиказының айтырыгларының талазы-биле Европаның бешки конференциязы Францияның Гренобль хоорайында ажыттынган. Европаның чээрби беш чурттарындан болгаш делегейниң өске-даа чамдык чурттарындан, оларның аразында АКШ-тан, Япониядан, Австралиядан эртемденнер ында киржип турар. Академик Б. Б. Кадомцев баштаан совет делегация конференцияның ажылында киржип турар.

Плазманың бот-шынарларын өөренип шинчилээриниң болгаш башкартынар термоядролуг реакцияларны энергияның үнер дөзү кылдыр ажыглаарының айтырыгларыбиле делегейнин хөй-хөй чурттарының физиктери ажылдап турар. Ядролуг реакцияны үлетпүрге ажыглаарының методун ажылдап кылыры энергетиканы хөгжүдериниң талазы-биле кижи төрелгетеннин мурнунга аажок улуг перспективаларны ажылдар ийик.

— Ол шинчилелдерни 20 ажыг чыл чорудуп келген. Янзы-бүрү чурттарның эртемденнериниң аразынга ол шинчилелдерни ажыы-биле чугаалажырын 1956 чылда академик Курчатовтуң илеткелиниң соонда эгелээн. Шинчилеп турар айтырыгларның нарының болгаш шинчилелдерниң аажок улуг хемчээлдиин барымдаалааш, бүгү чурттарның эртемденнери информациялар солчурунуң эргежок чугулазын, кады ажылдажылганы организастаарының ажыктыын онзалап демдеглеп келген деп, академик Б. Б. Кадомцев СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседазынга онзалап демдеглээн.

Башкартынар термоядролуг реакцияларның болгаш плазма физиказының айтырыгларының талазы-биле Европа конференциязы эртемниң бо адырында ажылдап турар специалистерниң делегейде эң чугула ужуражыышкыны болуп турар. Мону Францияга бир-ле дугаарында арттирип турары бо. Ядролуг шинчилелдерниң француз төвү турар альпийжи хоорай — Гренобльди ооң ажылдаар чери кылдыр шилип алган. Маңаа 1970 чылдан эгелээш француз эртемденнер «Плазма болгаш башкартынар синтез» деп темага эртем ажылын чорудуп турар.

Ядролуг энергияны тайбың сорулгаларга ажыглаары аажок улуг сонуургалды болдуруп турар. Ол айтырыгны шиитпирлээри үлетпүрүү улам ынай хөгжүдеринге энергетиканың күчүлүг базазын тургузар ийик.

Тайбың сорулгаларга

Чүректиң ханызындан байдалга

СОФИЯ. (СЭТА). Варна чоогунда Евксиноградка БКП ТК-ның Бирги секретары, БУР-нуң Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы Т. Живковтуң, БУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы С. Тодоровтуң ПКАП ТК-ның Бирги секретары Э. Герек, ПУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы П. Ярошевич олар-биле ужуражыышкыны найыралчы байдалга эрткен.

БТА агентилелдиң дыңнатканы-биле алырга, политиктиг харылзааларны ханыладырының, дараазында беш чылда улус ажыл-агый планнарын дүүштүреринин, БУР-нуң болгаш ПУР-нуң аразынга бараннар солчулгазын болгаш бүдүрүлге кооперастаашкынын калбартырының айтырыгларының талазы-биле санал-онаалдарның солчулгазы ол ужуражыышкын үезинде болган.

Ужуражыышкынның киржикчилери ССРЭ-биле акы-дуңма найыралды, социалистиг дем каттыштырылгазының чурттарының чаңгыс эвин улам ыңай быжыглаарының улуг ужур-дузазын демдеглээн. Социалистиг чурттарның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының удуртукчуларының чоокта чаа Крымга болган ужуражыышкынынга кылган түүнелдериниң шынныын олар база катап бадыткаан.

Патриоттарның чедиишкиннери

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Мурнуу Вьетнамның Данангтан мурнуу талаже 45 километрде Кюэшон хоорайы патриоттарның холунда турар. Бо хоорайның соонда сайгон шериглериниң «Росс» дээр артиллерия базазы база буурап дүшкен. Данангче мурнуу талдап бөрып кирер черде Кюэшон шынаазында чалча шериглериниң сөөлгү тепкижи болур «Болди» дээр шериг базазынче дайзыннарны хосталга күштери чыгап чедире берген. Ол базаны долгандыр шыңгыы тулчуушкуннар чоруп,Хосталганың улусчу чепсектиг күштериниң артиллериязы ук базаны боолап турар. Патриоттарның шавар халдаашкынын ара доктадырын оралдашкаш, сайгончу командылал чери айыттынган районче 3.000 чыгам солдатты өктаан. Ынчалза-даа Сайгоннуң 2-ги дивизиязының офицерлериниң миннип турарын өзугаар алырга, «ол-даа хемчег дээштиг болбаан» болгаш Сайгоннуң шериглери улуг чидириглерге таваржып турар. Америк-сайгон тактиктиг ужар чүүл бурунгу дүне Кюэшон шынаазынче чүс чыгам халдаашкыннарны кылган деп, америк информация агентилелдери дамчыткан. Америк шериг-агаар күштериниң бомбалакчы «B-52» дээр стратегтиг самолёттары база халдаашкыннарга киржип турган.

Кюэшон шынаазынга контрольду чидиргени Сайгон шериглериниң эң улуг аштырыышкыннарының бирээзи болуп турар, чүге дээрге «Мурнуу Вьетнамның хемчээл талазы-биле ийиги улуг хоорайы — Дананг патриоттарның шуут хараалында таваржы берген» деп агентилел черлери дамчыдып турар.

Куангчи хоорайның чоогунда, Мурнуу Вьетнамның соңгу талазында болгаш Меконг хемниң унунда, Сайгондан элээн мурнуу талаже база шудургу тулчуушкуннар болуп турар.

ХАНОЙ. (СЭТА). Мурнуу Вьетнамны хостаарының Улусчу чепсектиг күштериниң Кюэшон шынаазында чедиишкиннери Ханой парлалгазының кол кичээнгейинде турар. Август 17-ден 19-ка чедир Кюэшон хоорай болгаш «Росс» дээр шериг базазы дээш тулчуушкуннарга дайзыннарның 2.000 ажыг солдадын патриоттар узуткап, балыглап база тудуп алган.

ХАНОЙ. (СЭТА). Мурнуу Вьетнамны хостаарының Улусчу чепсектиг күштери болгаш партизан отрядтары кылдыр организастаттынган чон сайгончу эрге-чагыргаларның Меконг унунда шериг транспортунче болгаш шериглериниче халдап турар. АПО агентилелдин дамчытканын өзугаар алырга, августуң баштайгы чартыында маңаа дайзыннын 720 солдадын патриоттар сандан үндүрген. Ол-ла үеде Кайлай болгаш Тяутхань районнарынга 12 шериг көвүрүглерни үрегдээн. чурттакчы чону он муң кижи чедип турар каш-даа суурларны хостаан.

Америк самолёттар хоорайларны бомбалап турар

ХАНОЙ. (СЭТА). ВДР-ниң хоорайларын америк ужар чүүлдүң бомбалаары улам кедереп барган. Ханой, Хайфон, Намдинь, Тхайнгуен, Вьетчи, Винь, Хонгаи, Камфа, Фули, Хынгиен, Ниньбинь хоорайлар агаардан дээрбечи халдаашкыннарга үргүлчү таваржыр апарган. Сөөлгү хүннерде Тханьхоа, Хайзыонг, Иенбай, Тхайбинь хоорайларга улуг үрегдээшкинни таварыштырган. Чүгле Тхайбинь хоорайже август он тоста америк самолёттар өртүндирер болгаш үрей тепсир 100 ажыг бомбаны октаан. ооң түүнелинде 47 кижи өлген болгаш 50 чурттакчы балыглаган, хөй-хөй чурталга бажыңнары, госпиталь, санаторий, медицина училишези, аъш-чем складгары үрелген.

ВДР-ниң хоорайларын болгаш чурттакчылыг өске-даа черлерин бомбалап турар чорук делегей эргезин дора көрген кедергей кемниг үүлгедиг болуп турар дээрзин Ханой парлалгазы айтып турар.

АВГУСТ 23 — РУМЫНИЯНЫ ФАШИСТИГ КУЛДАНЫЫШКЫНДАН ХОСТААНЫНЫҢ ХҮНҮ

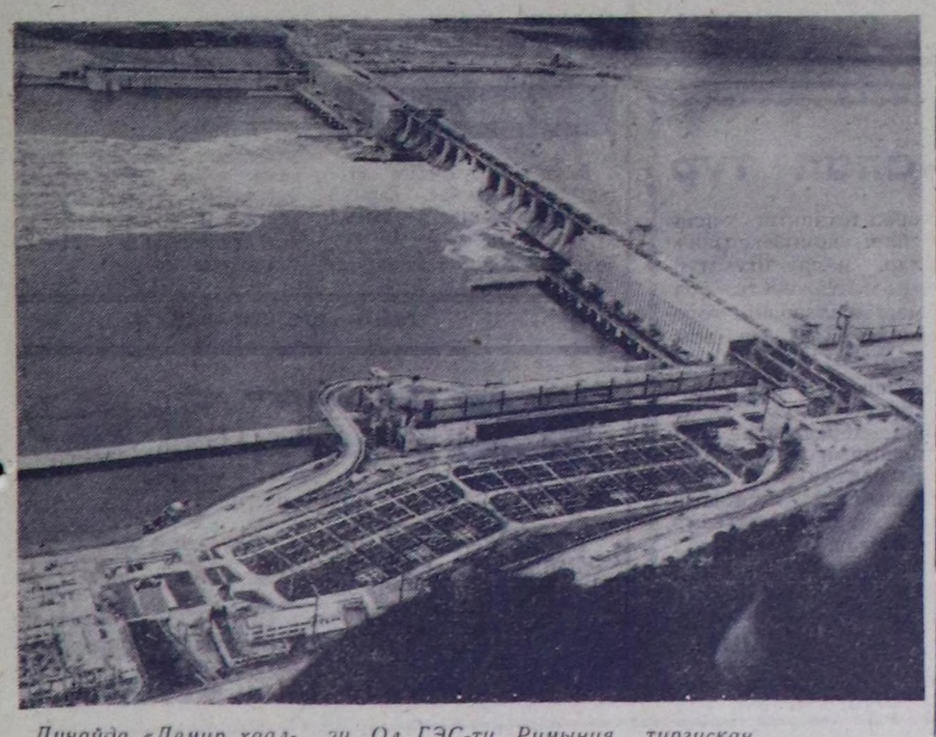

Дунайда «Демир хаалгалар» деп гидроэлектростанция делегейде эң улуг тудугларның бирээзи. Ол ГЭС-ти Румыния биле Югославия Совет Эвилелиниң акы-дуңма дузаламчызы-биле тудуп тургускан.

АДЖЕРПРЕСС — СЭТА-ның фотозу.

ТЫВАНЫҢ МАЛЧЫННАРЫНГА

Салчак МОЛДУРГА.

Бүргег, кааң-даа хүннер солчуп эртип турган.
Бүдүү хүннеп, чаттылай-даа кагылаптар.
Чеди ай бол, диңмирээшкин чыжыравас,
Черниң ыраар, кыдыында дег, хөректеннр.
Ында-кайда үнүш өл-шык, кургаа — кургаг,
Ымыраа-сээк ужар-ушцас — сербээ чыдар.
Ыржым, бирде сооксумаар кыннып келир —
Ындыг чайны улус серпин — ой-тап дижир.
Коданнарны кыргааш, чупкан — сергээ кончуг,
Хойнуң дүгү моңгүн дег ак — силин дендин.
Кудуруктар борбайылаап, кадый берген,
Курьяк-чайы дүжерден бээр — десшээ сынмас...

Сигенче чон кидин-түлүк кириптиккен,
Ширинн тайга ам-даа-ла тас-оюк-делик.
Кажарапкан малчын ону шеглеп орбас,
Хаг-оол оглун эдерткештиц, боттаңнапкан.
Часка кедер тудуш бөрттүг брезент тон,
Шалың-олге чаяаттынган реаин идин
Көк моон кылдыр өде берген иен кижи
Көшкелигде сараат салып, бачым турган.
Хөпөөнцерни айыырларга олурткулаап:
— Опаа!— дашкеш, демнин-биле үгдеш кылыр —
Оваа мычаар чоруй бедип, бедип-ле орар,
Көөрге, бир-ле ыракта тей сагындырар.
— Он бир тонна чайлыг-ла!— деп оол хөрээн.
— Оон-даа хойну кезер бис!— деп, ашак аазаан.
Оларларга харылаан дег, чоокта кодан
Оъчче сундуп, оптукпушаан, этчип чораан.
Өртегде ак, кара чүзүн ийи аъттың
Өлен чулчуп, былгырганы дыңналгылаан.
Айыырлаштың октаан сиген бедөөн тудуы,
Ашак сургаан: «Чеми чокта, мал чок, оглум»
Куурарган чаъс бертенден бээр кутса-кутса,
Кудай дежик, черде дүп чок ышкаш болган.

— Бөгүн удаа болзун, Оттук! Малды кичзөл,
Боран хүн-дүр, талаар оң — деп ашак ыыттаан.
Айыырларын сараттыва согуннапкаш,
Адашкылар аъттарынче далажыпкан.
Какпак чалым эстпээнге хойну бөөлдээш,
Кадарчылар майгынынга кирип келген.
Черге кижи, ылаңгыя ажыл соонда,
Чемге хөөннүү кедергей боор ышкажыгай.
Соотканн эт, баскан быштак соон дарый,
«Соотпастан» шайын ижип, чылыкканнар.
Майгынының соңгазындан хоюн хараап,
Баштак Оттук адазындан оюн эрээн:
— Сиген өйү чаттыг, чаъстыг дижир болгай,
Силер дугайт чүү деп бодаар силер, ачай?
Хаг-оол база коданындан карак албайн,
Канчаар эвес диген ышкаш оглун шенээн:
— Оргаадайны чаттыг дижир. Ону каскап,
Оттук чаъстан дүжүүпсе, ышын-на дээр мен.
Олар ынчан хөглүү сүргей каттырышкан,
Оюн-баштак барза-барза, шыпга четкен:
Чарлыг-аттыг «Оргаадай» деп совхоз барын,
Чаъсты чаяр чепсек барын хөөрешкеннер...
Агарган чаъс чоорту харже шилчий берген,
Аргар, чуңма, улар безин иштиктепкен.
Тайбың чугаа аңаа үстүп, ара соксаан,
Тайга кылыын кижээ, малга дөгеп келген.
Чанында чөок кыштаг туржук, чазаглар чок,
Чаглак болур арга-эзим — хем, сып ажыр.
Чалым эстпээ ыжыын ыжык, ынчалаажок,
Чаъста-чарда чуглур көшкээ орук-ажык.
Чаңгыс чазыг кылыр-ла бол, айыыл — кесте.
Саңгалаңдыр боданыр чай база-ла чок.
Шаандан кажар малчын болгаш. Хаг-оол ашак
Чайлап болур арганы тып четтигишкен.
Часкай хаттан, уер-сугдан эрээн былдам
Чадаң ыяш оңгарынче сүрүпкеннер.
Шырыштыва хойну киргеп, шимчетпээннер,
Чыттыр ай деп, танвыылдаштың турупканнар.
Долгандыр даш, ыяш, хою ылгаттынмас —
Дооза-ла хар, карангы дүн базып алган.
Тынган, кегжээн, силгиленген шимээнден-не:
«Тынныг-дыр» деп, адашкылар бодап турган.
Чежо уе эрткенин кым сактыр ийик,
Холда шак бар, өштүг ышкаш, сереңги — шык.
Чер-даа шимчеп, диңмиреп-даа турган ышкаш —
Хорум чуглуп, меңги буступ турары ол.
Коргунчуг дааш, хем суу-биле чаржалаштыр.
Кокарактар ырак эвес улушканнар.
Карабин бар. Дааштан болбас. Кодан хояр.
Кадарчылар — көжээ эвес. Тоованнар.
Карак чоорту өөреннп калганы бе,
Харның чылчыы азы сагыш оюну бе,—
Кайда-ла-бир чырык ойбун эскерип кааш,
Хаяа кордап, сеткил чазай хөөрешкилээр.
Ынчап чоруй, шынап-ла дад шокарарын,
Ында-кайда, харда чүү-хөө караргылаан.
Дүрү-хевир тодараза-тодараза,
Дүнүң шывыын сывыра соп алгаш баргаи.
Соокка көжээн малды дораан хөлзетпес дээш
Чоогундан тегергилеп, шинчилээннер.
Чиннежиткен кодан оттун, шимчээлекте.
Чириктен хүн алдын кирбпин шоо берген.
Чыдынындан хойну таваар тургускулап,
Шырыш кагбайн, чырта тыртып, черзилээннер.
Чыткан-калган чүве чок деп бүүрээш, ам
Шырайынче адашкылар кайгашканнар:
Кайызының-даа арын-хавың, карак-кызыл,
Халаптыг ол дүнүң уржуу оон-на илден.
— Шалгы туткаш, херливитсе, чиигеш дээр бис.
Чаш хар эрийр. Маныар-дыр — деп, ашак сөглөн.
Кылыы частып, назмдаан тайга харда удаан,
Кырыңдан көөп хоруктээр дээш, хүн-даа хөөрөөн.
«Шыырыыккан мал аткан ок дег» дижир болгай,
Шырыш баштап чоруй-чоруй, кодан шуужушкан.

Малчын Хаг-оол турлаан каапкаш, уун часпаан:
Олап көшке хөме, сүүре таварын каан.
Майгынның бир эогизин даш оя дүшкеш,
Оон азык эжинп дамчааш, довун чыткан.
Ол-даа арай хоорем, ой-та, нүү денер,
Барымдаазы: ийек, хой дег даштар — ында.
Оранының кылыын, чацын билир кижи
Баш удур халапты-даа соглеп шыдаар.
Бойдус биле кижи бо-ла сегиржил аар,
Болган-на чок, сөөлгүзү шүглүп үнер.
Чежемейниц бойдус дошкун, кээргел чок бол,
Чери — эргим. Кижини дам ынакшыдар.

МАССАЛЫГ СУББОТНИК

Найысылалдын ногаан үнүштерин москвачылар шалыпчы өзү-биле шефке ап, ажылданнар. Бо чайын үргүлчүлелдиг изиг хүннери ногаан ыяштарга эльэн салдарын чедирген. Чамдык ыяштарның будуктары халайып баткан, элекке-ле бүрүлери дүжүп турар апарган. Хоорайның чурттакчылары ногаан ыяштарга дүзазын чедиргеннер: Москвага августун 19 болгаш 20 хүннеринде мурнакчы коллективтернин эгелекчи саналын өзүгаар массалыг субботникти болгаш воскресникти эрттирген.

Чүгле чаңгыс дыштаныр хүнде, августун 20-де безин 1.200 мун ажыг москвачылар бот күзелин өзүгаар садоводтар бооп алгаш, девискээрлерни чаагайжыдып ажылданнар деп воскресниктин хоорай штавындан биске дыннаткан. Бүгү районнарга, сес мун будүрүлге черлеринге, организацияларга болгаш бажыннар комитеттеринге ногаан ыяштарга дузалаар ажылдар кылыр, херимнер иштин, сквердерни, кудумчуларны аянныг-чараш кылдыр арыглаар отрядтарны тургускан. 5700 машиналар болгаш механизмнер база ажылдаан.

Шалыпчы ажылын түннели тергиин эки болган. 2.700 мун ыяштарны суг-биле хандырган. 600 гектар газон—чечек шөлдерин база суттарган. Чаңгыс-ла хүн дүргузунда 57 мун кубометр бокту сөөрткен, эргижиреп-үрелген чус-чус тузугларны арыглаан.

Ол хүн ногаан ыяштар каракка көзүлдүр-ле чаартынып, аян-шинчи киріп гурган. Бойдус камгалаар ниитилелдин бажыннар комитеттеринин дыка хөй идепкейжилери ботгарынга 10-20 ыяштарны доктаамал хайгаараар кылдыр хүлээгеннер. Агаар-бойдустун байдалы ам-даа изиг бооп турарындан ыяштарны моон-даа соңгаар эки ажаар болгай.

Москва — делегейде эң-не ногаан найысылалдарның биреэзи. Оон чурттакчы бүрүзүнге барык 45 дөрбелчин метр ногаан чер, бүдүн сквер онаажып турар. Москвачылар ол бүгүнүн үнезин ыяк билир болгаида берге сезон үезинде ногаан ыяштарны камгалап турарлар.

Д. СМИРНОВ,
СЭТА-ның корр.

ЧЕЧЕКТЕР БАЙЫРЛАЛЫ

Саратов хоорайның парыгынга августун 19-та болган чечек байырлалы хоорай чурттакчыларының улуг сонуургалын болдурган. Ол черниң чону чечекке дыка ынак болгаш оларны өстүрүп билирлер-даа. Далай дег чалгын чылар кылдыр делгеп каан чечектеннн аразында чүгле розалар безин чүс ажыг сорт-тут.

Башкы К. С. Свешниковтун делгаэн чечектери дыка-ла солун, чараш болган. Ол бодунун өстүрген янзы-бүрү чечектеринден уран чараш букеттерни кылып билир. Ынчангаш «Байлак чай», «Куулуг хөл», «Алдын күс» деп уран-чечен аттарлыг букеттер бот-тывыңгыр чоруктун өзулуг чогаалы-бооп турар.

Бойдус камгалалының нинтилелиниң кежигүннери чечектерни канчаар ажаап, өстүрериниң дугайында үнелиг сүмелерин база берип турганнар.

Саратов.

(СЭТА-ның корр).

„ЧАЛЫЫ НАЗЫН" КӨРҮКЧҮЛЕРДЕ

Иркутск хоорайда театрларда хөй. Ынчалзажок кандыг-бир онза чугула болуушкуннар болганда оларның кайызы-даа кежээниң бүгү киржикчилерин сыныгын шыдавас. Ынчан күрүне цирининн «амфитеатры» черле дузалаар. Сураглыг совет шулукчулер Евгений Евтушенко, Булат Окуджава олар бо чылын ордуну түр эзлеп, уран үүлдүн талалакчыларын чаңгыс черге чыгганнар.

А мырынай чоокта чаа «Чалыы назын» эстрада ансамблинин артистери, уран үүлдүн аныяк мастерлериннн оюнтоглаазын орта соонургап көөр аргалыг болдум. Концерттин программазы ССРЭ-нин 50 чыл оюнга тураскаттынган дээрзи оон өгезинден-не илден. Миллионнарның ынак ырызы «Калбак-делгем мээн Төрээн чуртум» сценага чангыланып кээрге, манежтин өг тооназы дег дүнүүнче бүгү эвилелдешкен республикаларның күрүне туктары киискин үнгеп. Он беш акы-дүңма республикаларның найысылалдары аңгы-аңгы ыдларга кыйгырышты.

Хөй янзы аймак-сөөк чон каттышкан, совет чурттун төлү болур аас-кежиктин, бистин өндүр улуг өг-бүлевистин чаңгыс эвинин дугайында монологту үрер хөгжүмнүн үдлгези-биле ансамбльдин уран үүл улуттукчузу Эдуард Смольный номчаан. Ат-сураа алгаан уран талантылыг хөй аныяктарны бо концертке бирле дугаар көрүп, дыннадым. Ансамбльди «Чалыы назын» деп адааны аиаа эвес. Артистери шупту 20 хар иштинде аныяктар.

Арепаже оларның эң-не хеймери. 1971 чылдын «Алло, талантылыгларны дилеп тур бис» деп телевидение конкурузунун лауреады чаа 18 харлаан И. Евсюков үнүп келгеш, «Он сес хаалыгларын ырызын» ырлап күүсеткен.

«Туттурбас өжээн негекчилери» деп кинофильм уругларның сеткил-сагыжына арткан. Бо кинолентаның маадырлары — Ксанка биле гимназист Валераның рольдарының күүседикчилери Валентина Курдюкова, Михаил Метелкинни көрүкчүлерге чылыы-биле уткаанар. Маадырларның биреэзи чаңгыс-ла кыстын овур-хевирин аэкранга боттандырган Валя Курдюкова ам Күрүненин цирк-эстрада уран үүл училищезинин студентизи. Валя спорттун он хевирлеринге бирги разрядчы. Ол Москва хоорайның уран гимнастика талазы-биле уругларның чемпиону.

Ыраажы Борис Сандуленконун күүселдезинде испан, украин, ыган, ырлар колдаан. Хөйге билдингир «Червони руты» деп ырының автору композитор өну Бориске таарыштыр бижээн. Ол эрткен 1971 чылда эң эки совет эстрада ыры деп үнелелди алган. Ынчангаш Борис ол-ла ырызы-биле Сопотка бо айда болур фестивальга бистин чуртту төлөөлөөр.

...Часпар. «Восточно-Сибирская правда» солуннуң практикантызы, моол студент ажим Ц. Эрденбилег-биле артистер дыштаныр черге Э. Смольныйга ужураштывыс. Дараазында үнер солунга парлаар интервьюну ап турган, ансамбльдин моон соңгаарги планнарын Ц. Эрденбилег сонуургап айтырды. Ансамбль Тывага база аалдап кээрин билип алдым.

Сураглыг грек композитор, тайбын дээш демиселчи Микис Теодоракистин ырларын оон чаңгыс чер чурттуу Ксения Георгиади чапсар соонда күүсеткен. Көрүкчүлерниң үзүлбес адыш часкаашкынының үезинде хүнээреткен Азербайжанның оглу, аныяк композитор, ыраажы Полод Бюльбюль оглы үнүп келген. Бисте шагда билдингир болгаш мырынай чаа бижиттинген оон ырларын сеткил ханыышкынбиле дыннадывыс. «Баку дугайында ыры». «Дириг сөстер», «Чалыы назын» дээн ырларны көрүкчү баштай дыннаан.

«Чалыы назынны» онза сонуургал-биле көрдүм. Уран үүл шынап-ла кижиге өөрүшкүү, аас-кежикти кыптыктырып, балалбас исти артыртып каар улуг күштүг дээрзи кончуг-ла шын.

С. МОНГАЛ.

Найыралдың чечээ

Август айның аяс хүнү. Республиканың хогжүмшин театрының бөлүк артистери, бистер, өөренген чаңывыс-биле эолчеглиг оюн көргүзүп хаптывыс. Каш-ла минута иштинде Чадаанага кире халыдын келдивис. Анаадаазыдан хоорай байырлал шинчи кире берген болду. «Акы-дүңма партияларның төлөөлерининге — тыва чондан изиг байыр!»—дээн лозунгларны кудумчуларны кежир англи болгаш тыва дылдар кырында аскан. Хоорайның аазчылар бажыңының чанында кижиден-не хой чүве чок. Чедин кээрвиве билек, төлөөлөр кидин-түлүк түс-түс чычаанларынче олурар дээш чоруптулар. Кудумчулай чыскаалыпкан чадаанажылар оларны адыш часкап, үдей бердилер. Ол аразында гвиней журналист бодунун тудуп чораан чечээн бичин тыва уругга тудусту. Ынча хөй улустун аразыдан бопугур-бопугур хүрең арыннарлыг тыва чаптар аңаа эң-не эргим болгаш чаптанчыг болганы илден. Хосталгага ынак гвиней улустун оглунга тыва чоннун аас-кежин түүден-даа магаданчыг болган боор. Совет Тывага чорун турган, төлөөлерниң хөрек-чүрээн та кандыг бодалдар доюлдуруп турган чүве. Арын-шырайлары вьетнамнарзыг аас-кежиктиг тыва чоннуң көргеш, оларның сагыш-сеткилинге үүг кирбээн деп! Ханныг дайынның халавы-даа, качыгдалдыг Вьетнам-даа, каргыш болган расизм, сионизм дээш, кандыг бодалдар хөлзетпес боор. Аалчылар Ак-Довуракче углаптылар, үдээн чон холун чайын чыдын калды. Оларның аразында маадырлыг болгаш талантылыг негр чоннуң оглунуң соңгээн тайбыңның болгаш найыралдың кызыл чечээ тыва чаптың холунда өөнпес от бооп чалбыышталын турду.

Люндуп СОЛУН-ООЛ,
артист.

Витаминниг капуста

Кодээ ажыл-агый культураларының сорт шенелдезинин талазы-биле күрүне комиссиязы капустаның «Михневская» дээр чаа сортун конкурстут хынааданы чедиишкиниг тудуп эрткен соонда хүлээп ап, райончуткан. Ону Үнүш ажыл-агыйының бүгүэвилел институдунуң Москвада салбырының болгаш Пушкинде лабораторияларының ажылдакчылары тургускан. «А» витамин (өзүлдениң бүдүмели) талазы-биле ол чаа капуста аиаа, ак капустадан дөрт катап байлак. Ол ышкаш «С» болгаш «В» дээр аиаа витаминнер ында база хөй.

Ындыг капустаның дүжүду дыка байлак. Ону Москва чоогунга тараап, гектарданна 550, Свердловск обласка—800 хире центнерин ажаап алган. Бир капустаның деңзиан 6 килограмм чедип турар. Капустаның дыгыжы база тергиин деп турар. Оон ачызында ындыг капустаны соортүрге үрелбес, шыгжаарга база үр чыдар.

Т. СМИРНОВ.

Телевидение

АВГУСТ 23-ТЕ

МОСКВАДАН

13.00— Дамчыдылгалар программазы. 13.05— Школачыларга. «Одаг». Пионержи телечыынды. 13.35— Телемедээлер. 13.45— Оңнуг телекоргүзүг. «Бир хаан торезинде». Мультфильм. 14.15— Спортчу хүн демдеглелги. 14.45— Румынияның хосталган Хүнүнге. Документалдыг фильмнер программазы. 15.20— Хабаровскинин «Энергомаш» заводунуң Культура Бажыңынын уран үүл киржикчилериниң концерти. 15.55—«Правданың» политиктиг хайгааракчызы Ю. Жуков телекөрүкчүлериниң айтырыгларын харылап тур. 16.25— «Советтер чуртунуң кино уран чүүлү». «Мээн чеди оглум». Уран-чечен фильм. 18.00 —«Ye». Информастыг программа. 18.30— Румын артистериниң концерти. 19.10—«Доспее назын». Уран-чечен телефильм.

КЫЗЫЛДАН

20.30 — «Шолбанчыгаш». Уругларга программа. 20.50— Телемедээлер. 21.05—«Ырак Согдиананың чери». Документалдыг фильм. 21.15—«Адрези: «Кызылдың телестудиязы». Дамчыдылга 21.45— Телемедээлер. 21.55— Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

22.00—«Симфониянын чуртунче аян-чорук». 23.00— 23.30—«Ye». Информастыг программа.

Спорт

Эш хуузунуң ужуражылгазы

Кызыл болгаш Абакан хоорайларның спортчуларының аразында эш хуузунуң харылзаазы чыл келген тудум-на быжыгып турар. Чоокта чаа Хакассияның футболистери-биле Кызылдың «Динамо», «Спартак» командаларының эш хуузунуң ужуражылгазы найысылалдың «Совет Тываның 5 чылы» стадионунга болган.

Баштайгы хүнде Хакассияның спортчулары «Динамо» командазы-биле ойнаан. Динамочулар бир демниг эки ойнаанындан аалчыларны 7:3 санга удуп алган. Дараазында хүнде республиканың «Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң кубогунуң эдилекчизи «Спартак» командазының футболистери Хакассияның командазы-биле ужурашкан. Аалчылар баштайгы хүнде кылган частырыгларын эдип ап, организастыг ойнаанындан удурланыкчызын 4:2 санга уткан.

Спортчу медээлер

ССРЭ-ниц шилиндек ойнакчылары — хоккейжилер болгаш чурттуң ийнги командазы августун соолгу хүннеринде найысылалда ЦСКА-ның спорт ордузунга беш удаа белеткел маргылдааларын эрттирер деп турар. Ынчаарга ССРЭ-ниц хоккей талазы-биле шилиндек командазы Канаданың профессионалдары-биле ужуражыр болгаш чурттуң хоккей талазы-биле ийнги командазы сентябрь эгезинде Швецияже эш хуузунуң ужуражыышкыннарын кылыр дээш чоруурун билдингир болгай. Белеткел оюннарының расписаниези мынды: августун 22-де ССРЭ-ниц спортчу клубтарының чыынды командазы — ЦСКА, 23-те ССРЭ-ниц шилиндек командазы «Динамо» (Москва), 25-те ССРЭ-ниц шилиндек командазы — «Спартак», 27-де болгаш 29-та ССРЭ-ниц шилиндек командазы — ийнги шилиндек команда.

Совет болгаш канада хоккейниц удуртукчулары сентябрь бирде Канадага болгаш Совет Эвилелиниге болур маргылдааларга киржир 35 ойнакчыларның аттарының даңзызын үзе шинтирлээр ужурлуг. Ынчаарга оюн бүрүзүнге он тос ойнакчыларның киржириниц дугайында чагыгны киирер апаар.

ССРЭ-ниц болгаш Канаданың хоккей талазы-биле шилиндек командаларының маргылдааларынга дөрт кижини —Батаны (ЧССР), Дальбергти (Швеция), Компалланы болгаш Баадерни (ГФР) чалаан.

Спорттуң алдарлыг мастери В. Юрзинов Финляндияның Тампера хоорайында «Коо-Вее» командазын удуртуп эгелээн. В. Юрзинов Москваның «Динамо» командазының кол ойнакчызы турганы билдингир болгай. А эткен сезонда ол фин команданың хоккейжилери ук чурттуң эң шыырак командаларының маргылдаазынга сеска черин эллэн.

Силерни манап тур

1972 чылдын акша-бараан лотереязының (бешки үндүрүлгезинин) талазы-биле ойнаашкыннарның тиражы 1972 чылдын август 25-те Саратов хоорайга болур.

Тиражка болур ойнаашкыннарга «Москвич-412», «Запорожец», ЗАЗ-966 дээр автомобильдер, янзы-бүрү маркаларның мотоциклдери, пианинолар, телевизорлар, баяннар, аккордеоннар, магнитофоннар, радиоприёмниктер болгаш өске-даа үнелиг эт-чүүлдери таваржыр.

1-ден 500 рубль чедир акшалыг ойнап алыышкыннар база болур.

Лотерея билеттерин ажаалга кассаларындан, магазиннерден, харылзаа бүдүрүлгелериндан, «Союзпечать» киоскилериндан, кинотеатрларнын, автовокзалдарнын, аэропорттун кассаларындан садып ап болур.

Лотерея билеттерин садып алырынче далажынар!

Ажаалга кассаларының эргелели.

Училище чалап тур

Кызылдың № 35 профессионал-техниктиг училищези бо чылын чаа өөредилге комплексизинче шилчээни-биле, аңаа малярлар, маляр-штукатуржулар, штукатуржулар, дашчы-монтажниктер болгаш харылзаа четкизинин мергежилдеринге өөренир күзелдиг өөреникчилерни немей хүлээп алырын чарлап тур.

Училищеге кирерин күзээннер директорнуң адынга бижээн билдириишкининге школа дооскан херечилелин, төрүттүнгенинин херечилелин азы паспортун, оолдар шериг албанының херечилелин азы шериг биледин кожар. Кызылдың № 1 поликлиниказындан кадыының талазы-биле эмчи шынзылгазын, бодунуң дугайында характеристиказын, ада-незинин бот-хүлээлгезин болгаш 3×4 хемчээлдиг 4 кезек фото-хуруун база кошкаш киирер.

Училищенин адрези: Кызыл хоорай. Нефтебааза чанында автобус доктаар чер. Телефону 21-09.

ДИРЕКЦИЯ.

агаар

Бөгүн республикага бүргеп, аязыр, чагбас. Барыын угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 5—10 метр чедер. Агаарның температуразы даглыг районнарга 15—10, өскелериге 21—26 градус чылыг болур.

Кызылга шокар булуттаар, чагбас. Чөөн угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 5—10 метр чедер. Агаарның температурازы 21—23 градус чылыыр.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИН

АВГУСТ 23-ТЕ

АВГУСТ 23-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Чалыылар» 10, 11.50, 13.40, 15.30, 17.20, 19.10, 21 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Бердинген чорук» (1-ги, 2-ги кезектери) 15, 18, 21 шактарда.

«ВОСТОК»: «Прокурорнуң оглу» (1-ги, 2-ги кезектери) 14.30, 17.30, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Кымдан-даа ырашылдыг сыгырар» 9, 11; «Сурагжаан эр» 13, 15, 17, 19, 21 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3, ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнун 24-63, редакторнун орлакчыларының 35-24, пропаганда киллизинин 23-54, харыысалгалыг секретарьның 23-35, партийжи агый киллизинин 21-47, үлетпүр киллизинин 22-64, чагаа киллизинин 41-27, информация база совет гургузут киллизинин 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Тыва АССР-ниц Министрлер Чөвүлелиниң чанында Тываның ном үндүрер черинин республика типографиязы (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу 1). ТС — 00880